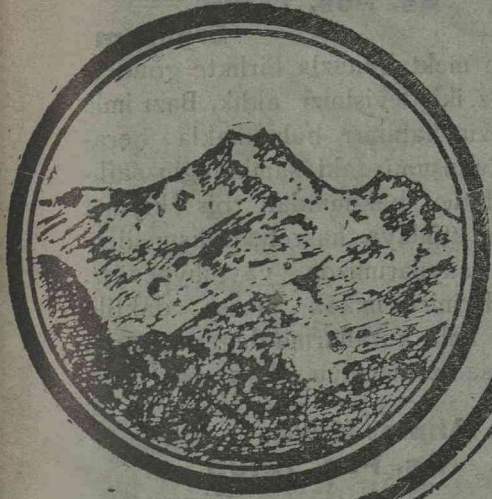

ERCIYES

KAYSERİ HALKEVİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

26 Eylül - 29 Ekim	Erciyes
İçlendimde	Muharrem BARUT
Kayseri Ağzı Deyimler	Kâzım ÖZYEDKÇİ
Osmanlıca - ile Türk Dili	Raşit BENER
Elesger - Veli Deyişmesi	Hikmet DİZDAROĞLU
Kayseri Ağzı Kelimeler	Kâzım ÖZYEDKÇİ
Gelecekte Erciyes ve Kayseri	Muharrem BARUT
Ötelere, Melânkoli (Şiir)	Hüseyin ULAŞ
Bugünkü Şiirimizin Ana Konuları ..	İ. Zeki BURDURLU
Kayseride Söylenen Bilmeli Matal.	Kâzım ÖZYEDKÇİ
Kayseri Kalesi için (Şiir)	A. Rıza ERGÜVEN
Zara'nın Temür Ağası	B. D. GÖKHAN
Kayserili Halk Şairi Hâdi	K. Ö.
Müzik ve Tarihi	Şükrü TAHİRGİL
Adalet ve Hukuk	Enver KIRKER
Sen Yoksun ki (Şiir)	Ekrem RÜZGAR
Kayseri Çocuklarının Oyunları	Kâzım ÖZYEDKÇİ
Erciyes'i Yine Yendik	Gertrud BREMER
Saadet Rüyası (Hikâye)	Etem AĞLAÇ
Pazarören Gençleri ve Bir Deyiş	Erciyes
Gideriz (Şiir)	Abdullah İBİŞ
Düz Halin Suyu mu Çıktı	Ferdi FAHİR
Pamukluların Beyazlatılması	Mübeccel GÖKHAN

Erciyes'in Okuyucularına Cevapları

Her sayısında biraz daha mahallî renge bürünerek dolgun ve olgun çıkmak suretile memleket kültürüne hizmet aşkı biricik arzu ve ülküsü olan Erciyes, okuyucularından gördüğü yakın ve sıcak alâkadan doğan bir şevkle bundan böyle, daha nefis bir baskı ve daha çeşitli yazılarla çıkmakta devam edecektir. Onun, günlük dedi-kodu ve siyasetten uzak sırf kendi dâvasının sağlanmasında mütevazî adımlarla yol alması, koyulduğu yolda daima can yoldaşı bulmakta güçlük çekmeyeceğinin tek teminatıdır.

Netekim aldığımız bir çok mektuplar da bunu göstermektedir. Bu mektuplardan - ayrı bir yazı ile cevaplandıramadığımızdan - bir kısmına aşağıda cevap vermiye çalıştık. Bunların her sayıda daha da artacağını beklemek bir kuruntu olmaktan artık çıkmıştır. Fikir ve ülkü yoldaşı her okuyucumuzun - imkân nisbetinde arzusunun yerine getirilmesine çalışmamız bu düşüncemizi asla yalan çıkarmıyacaktır. Çünkü, Erciyes herşeyden önce Halkevi dergisidir. Memleket, gençliğinin kendini onda yetiştirmesini istemesi ve bunun için de çalışması kadar en tabii bir arzu tasavvur edilemez. İşte bu düşünüş ve bunun gerçekleşeceğine inanıştır ki, memleketin çeşitli çevrelerinden aldığımız yazıların, daha da fazlalaşacağını ummakta bizi haklı kılmaktadır. Bu, kehanet istemiyecek bir gerçek olarak, artık göz önündedir.

Hemen şunu da ilâve edelim ki, sözlerimiz gönderilen yazıların muhakkak yayınlanacağını bir ifadesi değildir. İçlerinde, şimdilik bir deneme durumunda bulunup üzerinde işleme istiyenleri sayılarına koya-mıyoruz. Bunun için de o okuyucularımız herhalde bize güvenmeyecek-

lerdir. Böylelerinden özür diler daha olgun yazılar bekleriz.

B. Ali Çatak
As. Pos. 12196
Erzurum

Son mektubunuzla birlikte gönderdiğiniz iki deyişinizi aldık. Bazı imlâ ve vezin hataları bulunmakla beraber duyusunuzdaki samimiliğin saflığını ifade bakımından bir kıymet taşıyan "Sılaya hasret,, adısını ilerdeki sayılarımızda yayınlıyacağız. Deyişlerinizi - imkân olursa daktilo ile ve imlâ kurallarına değer vererek yazarsanız memnun oluruz.

B. Ahmet Kaya
As. Pos. 12196
Erzurum

Arkadaşınız Ali Çatakla birlikte gönderdiğiniz "Hasret yolunda,, başlıklı şiirinizi aldık. İçinde bazı güzel buluşlar olmakla beraber, üzerinde çokça işlemeyi icap ettiren şiirinizi şimdilik yayınlıyamıyacağız. Sizden de yazı ve imlâ kurallarına kıymet veren daha özlü yazılar ve duyuşlar bekleriz.

B. M. N. Karaer
Kuleli Askerî Lisesi No. 1642
Konya

İnci gibi kaligrafili üç şiirinizi aldık. Gerek yazınız ve gerekse tenkit işlerini yerli yerinde kullanmak hususundaki imlâya ait kurallara hâkimiyetiniz hoşumuza gitti. Fakat şiirlerinizde ritim ve ahenk bulamadık. Şimdilik onları, daha güzellerini alınca kadar saklıyacağız. Daha içli şiirlerinizi bekleriz.

B. Hidâyet Taştekin
Köy Enstitüsü 4 B No. 824
Pazarören

Epiyi önce biri köy tetkiki, olmak üzere üç yazınızı ve geçenlerde de (Devamı sayfa 49 de)

ERCİYES

YIL : 4

EYLÜL - EKİM

SAYI : 44-45

26 Eylül - 29 Ekim

Türk'ün ve Türklüğün iki büyük günü : Dil ve Cumhuriyet Bayramı.

Birincisi, ikincisinden ; ikincisi Türk milletinin ızdırabından doğdu.

Birincisi, ikincisinin ; ikincisi, Türk milletinin en büyük şansı oldu.

Birincisi, dil benliğimize ; ikincisi kendi benliğimize kavuştuğumuz tarih.

Birincisi ikincisinin en tabii sonucu ; ikincisi dökülen kanların hakkı.

İlki tükrüğümüz özleştikçe ; sonraki Türklüğümüz özleştikçe...

Artık bayramımız, hakkımızı kazandığımız ; kendimizi bulduğumuz hergündür. İkincisine kavuşmamızın içinde daha nice bayramlar var. Her zaferimiz 29 Ekime varır ve her bayramımız 29 Ekim'den başlar. Evvelkiler bir büyük başlangıcın yapıcı parçaları ; sonrakiler bir büyük başlangıcın tamamlayıcı parçaları olmuştur.

Artık bayramlarımız, aştığımız merhalelerin bir ifadesidir.

Gelecek Türk nesli ; Cumhuriyet içinde bulunmanın sevincile her gününü bayram saymakta, bizim kadar, haklı olamayacaktır. Çünkü : Cumhuriyete biz, onu yaratanın sağlığında kavuştuk.

Gelecek nesil, Cumhuriyeti kutlarken ATATÜRK zamanında yetişmemiş olduklarına mutlaka acınacaklardır. Fakat bekçilik ödevindeki hisseleri, bizimkinden hiç te küçük ve kolay olmayacaktır. Ve her devrin gençliği, onu kendisinden sonrakilere devraldığının üstünde bir olgunlukta vermekte daima sorumlu olduğunu unutmıyacaktır. Ve ATATÜRK'e lâayık olmanın sırrını her zaman aynı anlayışla devam ettirecektir.

Cumhuriyet ve ATATÜRK : Millî tarihimizin ve millet hayatımızın ebedî iki burcu olarak duracak ve yolumuzu aydınlatacaktır.

ERCİYES

OSMAN FERİT SAĞLAM'IN
TÜRK TARİH KURUMU'NA
ARMAĞANIDIR

İÇLENDİMDE

Yazan : Muharrem Barut

*Yaz olur, dereler soğulur, göller, denizler kurur :
Elbet ağılının da diner gözyaşı.*

*Rüzgârlar ese ese ve sular aka aka : Oyar, aşındırır
en değme katı taşı.*

*Susuzluktan kavrulan arık "Bozkır,, toprağı ; sessiz
bir feryat ile doldurur, yırtar arşı.*

*Mazlûmu, günahkârı ayırmak müşkül olur : Hikmet-i
Huda karıştıınca kuruyu, gevreğı, sırsıklam yaşı.*

*Göğüs bu ; Kiminde aslan yatar, kiminde kedi, ki-
minde tilki... Senin varsa yüreğın bir damla Ülkü taşı.*

*Kader kısmet işi bu : Herkes şanslı olmaz a... Kom-
şuna çıkınca ikramiye, amorti : Sen de otur köşende,
enseni kaşı, avcunu kaşı.*

*Gözün, geceler gibi derin karası ; denizler, gökler
kadar sonsuz mavisi ; solmaz baharlardan çok çeşitli
yeşili ve illâ bir bakışta yere seren elâsı olur. Olur a-
ma : Kimi göz kör olur, kimi de şaşı.*

*Ellerin kazanları kaynosın, kapak atsın : Azımsama
tencerende helâl şarkı söyliyın sen bir dıkımlık aşı.*

*Dost yok, düşman çok diye, keder etme hiç : Kurda
kuşa yem olmaz yiğit olanın nâşı.*

*Tarih iklimlerinde söylenir şakır şakır ; çelik nal
sesleriyle akıncıların zafer marşı.*

*Ne günlü, ne empirme, ne de ipekli : Bir al bayrak
olmalıdır, ömrümüzün son gelinlik, son güveylik kumaşı.*

Kayseri Ağzı Deyimler

I

« ... dilimizin canlı
söz varlıklarını koynun-
da » topluyan Türkçe

Kâzım Özyedekeçi
Erkek Sanat Enst. Türkçe Öğ.

Bilhassa mahallî araş-
tırma ve derlemeler, Ku-
rumun önem vererek

sözlük, dil alanında tanınmış yetkili
bilginlerimizden ve aydınlarımızdan
müteşekkil bir hey'et tarafından,
üzerinde, uzun müddet çalışarak
meydana getirilmiş bir eserdir. Epey
zamandanberi yokluğundan doğan
sıkıntısını çektiğimiz bu sözlük, bu
alandaki, bu zamana kadar, yazılmış
olanların sonuncusu ve muhakkakki
en faydalısıdır. Önsözünde de işaret
edildiği gibi, daha önce, gerek alfa-
be devriminden evvel ve gerek on-
dan sonra, yazılmış bulunan sözlük-
lerden, en evvelkiler yeni harflerle
basılmamış, sonrakiler de halk di-
linde yaşıyan, anlamı ve kavramları
kültür diline henüz girmemiş olan
deyimleri almamaları ve " Türk Dil
Tetkik Cemiyeti,,nin daha kuruluşun-
da bu işin üzerinde esaslı şekilde
durmaması yüzünden devrimimizdeki
" halka doğru ,, ilkesi dilcilik yö-
nünden pek sathî kalmıştı. Dil Kuru-
munun son yıllarda harcadığı gayret
ve emekler sayesinde hızlanan dil
çalışmaları, bu arada yurdun çeşitli
bölgelerinde başlıyan kelime derle-
meleri ve basının yakın ilgisi, bugün
artık Türk dilinin arılmasında ve
türkçenin zenginliğinin tanıtılmasında
çok büyük faydalar sağlamıştır.

üzerinde durduğu ilkeler olmuş ve
Türkçe sözlüğe bunlardan bir çoğu
alınmıştır. Bir çoğuda bilinmediğın-
den yazılmamıştır. Sözlükte mahallî
kelime ve deyimlerden, bu arada,
Kayseride kullanılanlardan yüzde
doksan beşinin alınmamış olduğunu
derlediğim ve Erciyes'te iki yıldan-
beri yayınlanan "Kayseri Ağzı Keli-
meler,, le geçen seneden beri derle-
meye uğraştığım ve sayısı bugün
iki bini aşan bu defa - Dil bay-
ramına raslıyan sayı o l m a k
itibarile - sadece " A ,, harfi ile
başlıyan bir kısmı aşağıda bulu-
nan " Kayseri Ağzı Deyimler,, de
gördüm. Eğer imkân ve maddî des-
tek bulabilirsem hepsini " Kayseri
Ağzı Kelimeler ve Deyimler,, adı al-
tında bir kitap halinde yayınlamayı
düşündüğüm bu sözleri, Türkçe söz-
lüğün amacında belirtilen arzu ve
işaret edilen umudum gerçekleşme-
sinde bütün yurt çocuklarından bek-
lenen yardıma bir koşma olur ümi-
dile derlemekte devam edeceğim.

İçlerinde bazı kabalari da bulunan
bu deyimlerden böylelerini almamayı
uygun görmüş ve bu düşüncemi
fikrî olgunluğuna ve meslekî yetki-
sine güvendiğim bir arkadaşına aç-
mıştım, Halk arasında konuşula ve

yaşıyageldiği cihetle, gösterdiğim çekingenliğin yersizliği üzerinde ısrar eden arkadaşımın "Bu gibilerinde belâgat yoksa da fesahat var,, fikrinden cesaret alarak aynen yazmakta bir beis görmedim. İşin tartışmasını okuyuculara bırakıyorum. Derlenmiş olanların, yani sözlüğe alınmış bulunanların bir kısmını ben de aldım ve bunları (*) işareti ile belli etmenin doğru olacağını düşündüm. Bu, sözlüğe, sadece Kayseriden, daha ne kadar deyim alınmamış bulunduğunu göstermek ve yukardaki fikrimizi sağlamak bakımından da faydalı olur sanırım. Sözlükte olupta anlamı Kayseride başka olanları işaretlemedim. Eksik veya hatalı izahlar varsa, bunların doğrularını bilenlerin bildirmelerini dilerim.

A

Abdest berkitmek

Malûm olduğu üzere ihtiyarların hemen hepsi abdestlerini tutamazlar. Küçük abdestlerinin sık sık gelip rahatsız etmemeleri için bir oturma da bir hayli beklerler ve bu suretle abdestlerini berkiştirmek isterler. İşte bu uzatma halini ifade için bu deyim kullanılır.

Misal : Hoca efendi abdest berkitiyor.

Abdes Aldırmak

Serkeş ruhlu bir kimseyi itaat altına alarak onu bir daha edepsizlik yapamıyacak şekilde tedip etmeyi, haddini bildirmeyi ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : Öyle bir abdest aldırırım ki onunla on yıl namaz kılar gayri.

Abdeste çıkmak

Ayak yoluna çıkmak anlamında bir deyim.

Misal : İhtiyar abdeste çıkmıştı ; bir saat oldu hâlâ gelmedi.

Abdesti daralmak

Ayakyoluna çıkmak ihtiyacıyla sıkışmak anlamında olan bu deyim

çok defa herhangi bir mecliste bir kimsenin gelmesile [rahatı kağan ve sıkışık duruma düşen kimsenin habersizce sıvışmasına telmihan kullanılır.

Misal : Ahmet ağa gelince seninkinin abdesti daraldı ; fazla duramadı.

Abdullanın (Abdullahın) hayadında gezmek (1)

Vaktile lûti olduğu zannedilen bu isimdeki bir adamın arzusunu kabul edenler hakkında kullanılan bu deyim, bugün, uygunsuz ahlâki hareketlerde bulunanlara alem olmuştur.

Misal : Mademki sen doğru adam-sın, abdullanın hayadında ne gezersin?

Acemi itle karın yemek

Ehliyetsiz bir kimse ile ortaklık yapılan ve sona mutlaka zarar getiren işler için kullanılan bir deyim. ki bir atasözü haline de getirilmiştir.

Misal : Acemi itle karın giyenin ağzı yüzü b.k olur.

Acın yatıp gücün kalkmak

Bir kimsenin güç idare şeklini, kazancı ile zor geçindiğini ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : Ne yapalım acın yatıp gücün kalkıyoruz.

Açık kapı

Bu işte ihtimal payı bırakma, evde bulunan bir şeyin tüketilmemesi için tedbirli hareket etmeyi hatırlatma yerinde kullanılan bir deyim.

Misal : Açık kapı, belki bir gelip giden olur ; hemen tüketilmez.

Aç kulağım, dinç kulağım

Kimseye müdana etmeden yaşamayı anlatmak için kullanılan bir deyim.

Misal : Ne yapayım onunla ortaklığı ; aç kulağım dinç kulağım.

Ada ada

Bazı yerlerde (day day) diye de söylenen bu deyim, henüz adım

1 — Kelime - "Hayat,, bak.

atmıya başlayan çocuklar için kullanılır.

Misal : Oğlum ada, ada !..

Adını getirememek

Burda «getirememek» hatırlıyama-mak yerinde kullanılan Kayseriye özgen bir deyim.

Misal : Ne idi bir türlü adını getiremedim.

Ağaç altından gelmek

Bir kimsenin aynı babanın evlâdı bulduğuna, başkasından olmadığına işaret için kullanılan bir deyim.

Misal : Biz ağaç altından geldikya, aynı babanın evlâdıyız.

Ağız yapmak (*)

Bir şeyi olduğundan başka türlü göstermek için dil dökmek anlamında bir deyim.

Misal : Bana boş yere ağız yapıyorsun, kandıramazsın.

Ağman yanını almak

Hasmın en zayıf kusurları tarafını bulmak anlamında kullanılan bir deyim.

Misal : Gayri ağman tarafını aldım

Ağ yüzü, kir donu ile

Yüz akı ile bir işin içinden çıkma-yı temenni anlamında kullanılan bir deyim.

Misal : Ağ yüzü, kir donu ile şunu bi yol bitirseydi.

Ağız değil müneccim bü.üğü

Tavla oyununda ağızdan her çıkan şey zarda gelenler için kullanılan kaba bir deyim.

Misal : Ağız değil ha bir münec-cim bü.üğü...

Ağrısı ciğerine dökülmek

Her hangi bir yaranın fazla acıdığını, sızısının fazlalığını ifade eden bir deyim olup yalnız birinci tekil şahsa ait söyleniş var.

Misal : Dikenin battığı yer öyle ağrıyor ki ağrısı ciğerime dökülüyor.

Ağrısız başına çabıt dola-mak

Bir kimsenin kendi elile başına bir gaile çıkarmasını, durup dururken başına iş açmasını ifade için kullanılan bir deyimdir.

Misal : Neyine gerekti senin celep-cilik, ağrısız başına çabıt doladin.

Ağzı boşa

Beyhude, boş yere anlamında bir deyim.

Misal ağzı boşa çalışıp duruyorsun.

Ağzı dariya çıkmak

Ağzı boşa çıkmanın başka bir söyleniş. Bir kimsenin giriştiği işte eline birşey geçmemesini ifade eder.

Misal : Çok çalıştı ama eline bir şey geçmedi.

Ağzı dolusu yumuş (2)

Sürekli, devamlı emir verme, sonu olmuyan, mütemadî emir verme halini ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : Herifcoğlunun bildiği yok ağzı dolu yumuş.

Ağzı kara (*)

Merkebin yavrusunun, (sıpanın) küçükken ağzı kara olur.

Sıpanın daha akli hiç bir şeye yetmez olduğu için buna telmihan akli bir şeye yetmiyen, yanında açık saçık konuşulması doğru olmıyan anlamında kullanılan bir deyim olmuştur.

Misal : Çekinme söyle içimizde ağ-zı kara yok.

Ağzı kulaklarına varmak (*)

Çok sevinmeyi, neşelenip gülmeyi ifade için kullanılan bir deyim,

Misal : Sevincinden ağzı kulaklarına varıyor.

Ağzına burnuna kurt düşsün

Kadınların kullandıkları bir beddua olup daha ziyade içki kullanan ağza küfreden erkekler için söylenir.

Misal : Ağzına burnuna kurt düş-sün ilâhî

(2) Kelime - " Yumuş,,a bak.

Ağzına çarşamba tuzu koymak

Herhangi bir konuşma esnasında bir kimseyi sözle susturma, ağzını açtırmama anlamında kullanılan bir deyim.

Misal : Öyle olur mu canım, herifin ağzına çarşamba tuzu koydun.

Ağzını açıp kef geçmek

Bir kimsenin muhatabının kuvvetli çenesi karşısında sabun köpüğü gibi kalan kendi sözlerini söylemekten vazgeçmesi anlamında kullanılan bir deyim.

Misal : O söze başlayınca ağzımı açtım kef geçtim.

Ağzını ayırmak

Sanıtmak (*) yolda aptal aptal bakınmak anlamında bir deyim.

Misal : Ağzını ayırma çabuk git gel.

Ağzını bellemek

Ağzı bozuk terbiyesiz veya itaat-siz kimselerin başkaları tarafından dövülmesi haddinin bildirilmesi rahatının elinden alınması anlamında bir deyim.

*Misal : 1 — Seninki geçen gün ağzını belledi, bak şimdi kuzuya döndü.
2 — Şöyle birkaç sene gitsin de ağzını bellesin.*

Ağzını bıçak açmamak (*)

Bir şeye canı çok fazla sıkılıp son derece müteessir olan ve konuşmaya iktidarı kalmıyan insanın halini ifade için kullanılan bir deyim, olup fiili (şimdiki zaman)lı söylenir.

Misal : Zarar üç-beş bin lira değil ki düşünmesin; adamın ağzını bıçak açmıyor.

Ağzını dağıtmak

Kötü sözler söylemek, (birisini) dövmek suretile ağzını kanlar içinde koymak anlamında bir deyim.

*Misal : 1 — Ağzını dağıtma.
2 — Ben de ağzını dağıttım.*

Ağzını poyraza vermek (birinin)

Herhangi bir işten fayda bekleyen birini umduğuna kavuşturmamak, o kârı eline geçirtmemek anlamında bir deyim.

Misal : Ağzını poyraza verdim.

Ağzını karışlamak

Birisini tehditle sana şöyle yaparım, böyle keserim,, diyene karşı ötekinin mukabil tehdit olarak kullandığı bir deyim olup bunu "alnını karışlamak,, şeklinde, bazan takdir de ifade eden söylemişi de var ki söz-lükte olduğu için onu almadım.

Misal : Hele bir yapt göreyim. Ben adamın ağzını karışlarım.

Ağzını yüzünü çitilemek (3)

Haddini tecavüz edenleri iyice dövmenin ifadesi olarak kullanılan bir deyim

Misal : Şimdi kalkarsam ağzını yüzünü çitilerim.

Ağzın kapana

Karşısında çemkiren veya edişenlere, kötü söz söylüyenlere karşı ekseriya yaşlı kadınların kullandıkları bir bedduadır.

Misal : Ağzın kapana ilâhi kız.

Ağzının ölçüsünü vermek (*)

Paylayıp susturmak, haddini bildirmek anlamında bir deyim olup (ölçüsünü vermek) yerine (payını vermek) de kullanılır.

Misal : Vardım, keratanın ağzının ölçüsünü verdim.

Akara, s..mak pınara s..mak

Dört tarafı darıltmak, gücendirmek anlamında kaba bir deyim olup sonuna (suyu) nerden içeceksin) diye bir cümle de eklenir.

Misal : Akara s.ç pınara s.ç suyu nerden içeceksin.

[3] Kelime "Çitilemek,, — bak

Aklı b.kuna karışmak

Aşırı derecede korkmayı ifade eden bir kaba deyim.

Misal : Akli b.kuna karıştı hele bir görseydin.

Aklında keser kaçığı olmak

Aklı muvazenesinde bir parça eksiklik olanlar hakkında veya bu gibilerin yapacakları gayri mantiki işleri yapanları, tezyif için kullanılan bir deyim.

(Aklında biraz keser kaçıklığı olmak) şeklinde kullanılışı da vardır.

Misal : Herifin aklında keser kaçıkuğı var galiba baksana yaptıklarını.

Aklıyın çanağı çatlasın

Saflıkla bir hata işliyenlere karşı kullanılan bir hafifseme deyim.

Misal : İlâhi aklının çanağı çatlasın.

Aklının tutamağı yok

"Deli,, anlamında kullanılan bir tezyif deyim.

Misal : Onun kusuruna kalınmaz, aklının tutamağı yok.

Aklın olsa da karamayalar senin olsaydı (4)

Bir şeyin kendisine ait olduğunu veya onu bildiğini iddia edenlerle alay etmek için kullanılan bir deyim.

(4) Vaktile kurnaz bir eşkiya bir kervanı soyduktan sonra sahibini de bir devenin üstüne bağlayarak develeri yedeğine alıp çekmiye başlamış Kasabadan içeri girerken de yukardakinin avaz avaz "Bu herif beni soydu, develerimi elimden aldı, kurtarın" diye bağırışına karşılık sanki o kardeşiymiş te dellenmiş gibi bir mâna verdirmek için dönüp dönüp

— Aklın olsada karamayalar senin olsaydı kardeşim diye halkı güya, onun deliliğine inandırmıya çalışmış ve plânı tahakkuk edince de herifi çözüp bırakmış.

Akmazsa da damlama

Herhangi bir ticaret işinde alış verişin veya kârın, akma halinde çok değilse de damlama halindeki gibi oluşunu ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : Yine Allaha çok şükür; akmazsa da damlıyor.

Akşam fukarası

Bir şeyi istemekte fazlaca tâciz edenler için kullanılan bir deyim.

Misal : Akşam fukarası oldun çıktın bire herif.

Alduvağından girip kefeninden çıkmak

Gelinlerin, kaynanalarından şikâyetlerini ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : Ben böylesini görmedim; kızcağızın alduvağından girip kefeninden çıkacak.

Allahın emrine razı olmak

Bütün gayretlere rağmen yolda dayatarak gitmeyip yatan hayvanların "Allahın emri olan ölmeye, bıçağa razıyım" diyen lisanı hallerini ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : giderken giderken cak diye yolun ortasına yattı; imkânı var mı kımıldatmanın. Allahın emrine razıyım diyor.

Allah korkusu çekmiş gibi

Cılız büyümüş, sararmış ağaç veya kavun, karpuz, hıyar v.s., teveklerinin bu hallerinden kinaye olarak söylenen bir deyim.

Misal : Nasıl bostanın var böyle Allâh korkusu çekmiş gibi...

Allah sana boy vermiş, dibini delmiş koyvermiş

Uzun boylu, biraz aptalca olan kimseler için söylenen bir tezyif de-

yimi olup alaylı konuşma olarak ta söylenir.

Misal : Allah sana boy vermiş dibini delmiş koyvermiş.

Aliye edik veliye düdük

Birşeyi boşyere, gelişi güzel israf etmeyi ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : gelen şey Aliye edik Veliye düdük oldu.

Ali feli yok

Bir lâfı içine doğduğu gibi çekinmeden ve düşünmeden söylüyen, içinde hiç bir fenalık olmayan biraz deli - dolu, kimseler, kalbi ağzında olanlar için söylenen bir deyim.

Misal : Alinin de hiç alı feli yok; karnındaki hemen söyler.

Alı yeşili üstüne dökülmek

Ekseriya tazelerin yemin gibi kullandıkları bu deyim kadınlarca beddua olarak da söylenir. Ve «ölüm dileğini ifade eder.

Misal : 1 - Eğer yalan söylüyorsam alım yeşilim üstüme dökülsün.

Dilerim : Allah gelin yeşilin üstüne dökülsün.

Alnını karışlamak (*)

Meydan okuma, tehdit ve bazan da takdir anlatmak için kullanılan bir deyim.

Misal : Bunu yapanın alnını karışlarım.

Al takke ver külâh

Gayri meşru cinsî münasebette bulunuşu ifade için kullanılan bir deyim.

Misal : sabaha kadar al takke ver külâh oynamışlar.

Alsana bir kaya

Patavatsızca söylenen bir söz veya münasebetsizce yapılan bir hareketi ifade için kullanılan bir deyim olup sonuna çok defa (nerene dayarsan daya)da eklenerek söylenir.

Misal : Bugur bakalım; al sana bir kaya...

Altını çaldırmak

Kofluğunu, durumunun iç yüzünü hareketi veya sözü ile ortaya koymak, sezdirmek anlamında bir deyim.

Misal : Söylerken söylerken altını çaldırdı.

Altını çalmak

Birisinin herhangi bir hususta ki fikrini, kendisine sezdirmeden öğrenmek, kendisinin durumunu tahkik etmek veya bir şeyi satıp bitirmek, tükenmek anlamında bir deyim.

Misal 1 - Altın, çaldım iş yok.

2 - Malın bugün altın çaldın.

Altının saksı kırığı çıkması

Beyhude yapılmış bir iş için söylenir.

Misal : çaldık çağırdık; altı saksı kırığı çekti.

Altını üç cevize indirmek

Bir kimsenin, sonda ısrarla müdafa ettiği bir fikre veya harekâta aykırı olarak hareket etmesini ve düştüğü durumu ifade için kullanılan bir deyim.

Misal . Ne yaptın sanki, altını üç cevize indirdin.

Aman allahınan tay öğretmek

Binbir müşkilâtla yürütme, idare etmek anlamında bir deyim.

Misal : Bunlara aman allahınan tay öğrettik de sonunda bana bu oyunu oynadılar.

(A.) biti t.şak kehlesi

Karısının dizinin dibinden kalkmayan erkekler için kullanılan bir kaba deyim.

Mişal : söylemiye lüzum yok; onu herkes tanır: A. biti taşak kehlesi.

(A) harfi bitmedi

Dil Bayramı münasebetile :

Osmanlıca - ile - Türk dili Arasında Hoş Bir Duruşma

Osmanlılık devrinde şöyle bir inanç vardı. [Arabî aselest - Farisi

Rasit Bener
Lise Tabiye Öğretmeni

şekerest - Türki hünerest] derlerdi. Yani [Arapça bal gibi tatlı, Acemce şeker gibi lezzetli, Türkçe de hüner ve marifetlidir] diyerek bu üç lisanı tavsif ederler ve bununla da Osmanlıcaya bir değer verirdiler.

Halbuki Osmanlıca hakikatte büyük bir hünerle tertip edilmiş olmakla beraber herkesin anlayacağı bir lisan olmaktan çok uzaktı. Bu husustaki görüşümüzü isbat için şu tuhaf ve hoş duruşmayı okuyucularıma sunmayı faydalı buldum.

1 — Günün birinde iki ahabap bir lokantada yemek yerlerken biri duvardaki levhayı göstererek «Şu arapça beyte bakınız ne mükemmel yazılmış» diyerek okumaya başlamış. [Fukiran kalibene herkim tukana takamahın sinehu siyellahu evkana] arkadaşının tuhafına giden beyte bir de kendisi gözetince gülmekten kendini alamamış, Çünkü arapça harflerle yazılan o beytin aslı şu şekilde Türkçe imiş : [Fukara kalbine her kim tokuna - tokuna sinesi Allah okuna !.

2 — Hocanın biri köyden ayrıl-

arak bir ağaç dibinde uyumuş. Uyandığı vakit, baş altına koyduğu

para çekmecesinin çalınmış olduğunu görünce tarlada çalışan bir çiftçiye şöyle bir soruda bulunmuş. «Ey zürra!» benki dürü müddetten beri akraba ve yaranımdan mehcurum. İmdi şu şecerei kebirin sayei kebirinde asude nişini hâbı istirahatatta iken nezdimde bulunan sandukçeyi kim ahzû sirkat eylemiş! » deyince köylü hocanın dua ettiğini zan ederek ellerini kaldırmış ve (âmin!) demiş.

3 — Bir kâtip yazdığı mektubun yazısının beğenilmediğini görünce, şöyle yazmış. « eğerki tarafı acizanemden süali şerif ve erzani lâtif buyrulursa lehülhamd tarihi şukkâya değin vücudu paki beyazım afiyette olup sizlerin dahi afiyette berkemal olması her halde ve kâtibei ahvalde ve bununla beraber mazalik....!] ve yazısına son verdiği zaman beğenildiğini görmüş.

Aziz okuyucumuz ! Şu kısa duruşmada gösteriyorki : Osmanlıca ne kadar hünerli olursa olsun özü müze uygun olmaktan çok uzaktı. Bu bakımdan dilimizde bir inkılâp yapmak gerekli idi. Yaptık. Öz dilinle yaşa varol !.

Elesger - Veli Deyişmesi

Elesger (1837-1926), sınır ötesinde yaşamış ve Azeri lehçesiyle şiir-

*Hikmet Dizdaroğlu
Burdur Ortaokulu Türkçe Öğ.*

ler söylemiş bir saz şairidir (1). Onun hayatına temas eden bir yazımızda, edebî hüviyetini de, şu satırlarla belirtmiştik : "Elesger, tam mânasile bir sazşairi ve âşıktır. Şiirlerinde bu hususiyetlerin izleri görülür. Şiirlerini, doğup büyüdüğü memleketin lehçesiyle söylemiştir. Bu şiirlerde saf ve samimî bir âşıkın elemeleri, isyanları, sevgileri ve ıstırapları vardır. Bütün sazşairlerinde olduğu gibi, en çok, yaşadığı, gördüğü olayları terennüm etmiştir. Bununla beraber, başkalarına ait keder ve ıstıraplara da yabancı kalmamıştır. Hayatı ile sanatını yaptığı, başka bir deyimle, sanatı ile hayatını kazandığı için, şiirlerinde hayatın rengi tadı ve kudreti vardır.

İşte şiirlerinde bu hususiyetleri gördüğümüz Elesger, gerçık yaşadığı memlekette bulunan, gerekse İran ve Azerbaycan'dan gelen birçok sazşairleri ile karşılaşmış ve hepsini de mat etmiştir. Bu şairler arasında (Göğçeli Âşık Musa), (Âşık Ali) (Âşık Mehmet), (Derelegezli Âşık Kahraman), (Âşık Muharrem), (Âşık Aydın), diğer bir (Âşık Mehmet), (Âşık Hüseyin), (Âşık Nagı) ve (Âşık Veli) vardır. Adı sayılanlardan

Elesger

Kada (1) vurdu bahtım taptı (2) tenezzül
İğbalım (3) şikâra döndü ne döndü
Can diyen dostlarım suh gözellerim (4)
Avsau (5) almaz mara döndü ne döndü

başka, daha birkaç saz şairi ile karşılaşmışsa da, bunların adlarını bil-

miyoruz.

Bu karşılaşmaların, -sonuncusu ile olanı müstesna- hiçbiri elde edilememiştir. Bunun iki sebebi vardır. 1 ncisi metinlerin yazılı olmaması ve ağızdan ağıza dolaşarak nihayet unutulması; diğeri de, şairin yaşadığı muhitin, bugün, sınırlarımızın dışında bulunması ve bu sebeple yerinde inceleme yapmanın imkânsızlığıdır.

Elesger'in karşılaşmalarından, yalnız Âşık Veli ile olanının bir kısmı elimizdedir. Bu da, imtihan mahiyetinde değildir, bir deyişmedir. Onun için (Elesger - Veli Deyişmesi) dedik. Şimdi bu deyişmeyi aynen veriyoruz.

(1) Bu şairin hayatı ve şiirleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için bakınız :

a) F. Saltkan, Göğçeli Elesger, Çınaraltı sayı : 23, 10 Ocak 1943.

b) Hikmet Dizdaroğlu, "Âşık Elesger, Fikirler, sayı : 266-267, 31 Mart 1944

c) Hikmet Dizdaroğlu, Elesger'in neşredilmemiş şiirleri, Fikirler, sayı 304 - 305, 310 - 311, 311 - 312, 316 - 317, 320 - 321, 322 - 323.

Veli

Gam bezirgânıyam derde giriftar
Dünya mağa (6) vıra döndü ne döndü
Bu miskin derdimin ne dermanı var.
Yanıp bağırm nâra döndü ne döndü

Elesger

Dâd senin elinden çerh-i keç-medar (7)
Günüm kara keçti işim âhüzar
Hay vurdum kış vurdum (8) getirmez şikâr
Terlan (9) bahtım sara (10) döndü ne döndü

Veli

Senden ayrı düştüm şahım şahbazım
Senin kaderince gazeller yazım
Lâcın (11) kimi (12) şikâr vuran şahbazım
Küsüp avdan tara (13) döndü ne döndü

Elesger

Ferhad sevdî dedi Şirin camalın (14)
Şirin dost elinden şirin camalım
Şirince dövetim şirince malım
Ahır zehri mâra döndü ne döndü

Veli

Veliye gamhardır bu gurbet eller
Bağmansız bağçada açılmaz güller
Uştı yuvasından şeyda bülbüller
Gül avlağı hâra döndü ne döndü

Elesger

Âşık Elesger'em budu (15) celâlîm
Her bir hâl ehline bellidir hâlîm
Âhır kem talahım (16) Lokman kemalım
Kada vurdu kara döndü ne döndü

Veli

Akşam, sabağ (17) bulağının (18) başında
Bilirsen mi neçe (19) canlar dolanır
Alma yanah (20), billor buhağ (21), ay kabağ (22)
Şahmar zülfü perişanlar dolaşır

Elesger

Sedri (23) hallı kuşkarları (24) göğsünde
Gine kalkıp ne terlanlar dolaşır
Harami bakışı mah kalem kaşı
Dudu diller dür dendanlar dolanır

Veli

Aferin Hüdanın hak sayına (25)
Benzettim camalım bayram ayına
Bir neçe göze'in hâkı pâyına
Menim (26) kimi çok kurpanlar dolanır

Veli

Akşam, seher başın olur bahar, yaz
Keklik kimi hoş gelir hoşâvâz
Deste deste beri gelen Selvinaz
Selvi boylu ne gülmanlar dolanır

Elesger

Meni gördü güzelliğin bildirdi
Kaş oynadıp heste göğlüm güldürdü
İşve ile nazla adam öldürdü
Gamzesinde nâhak kanlar dolanır

Veli

O güneş gözlüler, hilâl kaşlılar
Yorgun maral (27) kimi hoş bakışlılar
Sırma şal geyimli kargı saçlılar
Her tarafa zernişanlar dolanır

Elesger

Meni koca (28) gördü peçesin aştı
Ala gözlerine gözüm sataştı
Huş başımdan gitti hıyalım çaştı (29)
Murgu ruhum âsumanlar dolanır

Veli

Mehmanundur yeşil başlı sonalar
Cellât kimi süzgün bakar can alar
Cismi insan cinsi melek simalar
Teze mehbup nevcivanlar dolanır

Elesger

Adım Elesgerdi Göğçe mahalım (30)
Dolanıp başına kadını alım
Camalın şövkundan (31) heste-hıyalım
Pervanedir şemistanlar dolanır

Veli

Âbı hayat verir onlar nâ-sağa (32)
Ecep seyrangâhın aynâ kabağa
Yahşıya (33), yamana kıymat koymağa
Veli kimi küherkanlar (34) dolanır.

Lûgatlar : Kada : Kaza, belâ. (2) Tapmak : Bulmak. (3) İğbal : İkbal. (4) Gözel : Güzel. (5) Avsun : Efsun. (6) Mağa : Bana. (7) Keçmedar : Geç dönen, yavaş dönen. (8) Hay vurmak, kış vurmak : Öte ettim, beri ettim, her çareye başvurdum anlamına gelen bir deyim. (9) Terlan : Bir cins doğan. (10) Sar : Kuzgun. (11) Lâçin : Şahin. (12) Kimi : Gibi. (13) Tar : Tünek. (14) Camal : Cema. (15) Budu : Budur. (16) Kem talah : Kötü talih. (17) Sabağ : Sabah. (18) Bulak : Çeşme. (19) Neçe : Nice. (20) Yanak Yanak. (21) Buhağ : Gerdan. (22) Kabak : Yüz, çehre. (23) Sedr : Sadr, göğüs. (24) Kuşkar : Çift (Mecazî : Meme). (25) Sayı : Say. (26) Menim : Benim. (27) Maral : Meral. (28) Koca : İhtiyar. (29) Çaştı : Şaştı. (30) Mahal : Bölge, memleket. (31) Şövk : Işık. (32) Nâsağ : Hasta. (33) Yahşı : İyi, güzel. (34) Küher : Doru, koyu kırmızı dondaki at.

Kayseri Ağzı Kelimeler Üzerinde Araştırmalar

XIII

Kâzım ÖZYEDEKÇİ

P

Pahl : Cimri, hasıs (Buhul)
dan galat olsa gerek
Pamuk otu : Ufak beyaz çiçek açan
kısa boylu yabancı bir
ot.
Parpılamak : Çocukları hafifçe to-
katlamak, dövmek,
Pataman : Şişman yüzü, iri
Patat : Pepe, kekeme
Patatlamak : Pepelemek, kekelemek
Pehli : Davar etinin gövde
kısmı ve bu kısmın
patlıcanla bütün ola-
rak pişen yemeği
Pelit (1) : Palamut ağacı ve ye-
mişi
Pelveverde : İçinin kabağı ezilmiş
bir cins kabaklı pek-
mez.
Peş (2) : Bazı giysilerin bol ol-
ması için yanlarına
eklenen kumaş parçası
Peşli entari : Üç etekli entari
Pevlika : Fabrika
Pezik : Pancar nevinden bir
yapraklı bir cins güz
ispanağı
Pırtmak (3) : Elle basılınca kolayca
kabuğundan dışarı çı-
kabilen, elden kaçmak
(Pıttırmak) : Bir şeyi baş parmakla
şahadet parmağı

arasında sıkıştırarak
dışarı fırlatmak
Pısırık (4) : Tutuk, cesaretsiz be-
ceriksiz
Pısırıklık : Pısırık olanın hali ve-
ya pısırıkça hareket
Piskırmak : Sıkıştırılan kedinin
aldığı vaziyet ve
çıkarttığı ses, yüzü
yırtilıp artık cevap
vermek.
Pıtırak (5) : Dikenli olan tohumu
hayvanların kıllarına
insanların paçalarına
yapışan, ateşte pıtır
pıtır ses çıkaran bir
nevi ot.
Pıtırıklı : Kararsız, bir yerde
fazla duramayan,
telâşlı
pıtırıklanmak : Telâşlanmak, endişeli
olarak hareket etmek
Pıtpıt : Bulgurun ufağı
Pıtpıt Pilâvı : Bulgurun ufağından
yapılan pilâv
Pinek (6) : Tünek
Pineklemek (7) : Uyuklar gibi bir
köşede miskin mis-
kin oturmak
Pinnik : Tünek
Pirelenmek (8) : İşkilenmek, huylan-
mak
Poçik : Keçi, koyun y. s. kuy-
ruk eti
Ponçak : Püskül

Poşa : Çingene karısı İffet-
siz kadın
Poşu : Zeybeklerin, genç
köylü kızları ve de-
likanlıklarının başla-
rına sardıkları ipdeki
bir nevi baş örtüsü
Potuk (9) : deve yavrusu
Pöç (10) : Kuyruk sokumu
Pöhrenk : Su künkü
Pörsük (11) : Pörsümüş
Pörsümek (12) : Tazeliğini, yeşilliğini,
diriliğini kaybetmek
gevşeyip sarmak
Pörsütmek (13) : Pörsümesini sağla-
mak
Pörtlek : İri ve fırlak gözlü,
korkak
Pörüşmek : Tazeliğini, yeşillik
ve diriliğini kaybet-
mek
Puhari : Baca deliği
Punt : Fırsat
Puntunu bulmak : Fırsatını bulmak
Puntuna düşür-
mek : Fırsatına düşürmek
Pus (14) : Sis
Pusmak (15) : Sinmek, susup sak-
lanmak
Pül : Yeşil soğanın yap-
rağı
Pürçüklü : Havuç
(Püçüklü)
Pürpürüm : Yabani semiz otu
Pürtük (16) : Bir şeyin üzerinde-
ki ufak kabarcık
Tahkir için "ufalık"
yerinde de kulla-
nılır

Püs : Zamk, ağaçlarda
hâsıl olan yapışkan
madde
Püsür püsür : İyi tutmamış yoğur-
dun nalini ifade için
kullanılan bir zarf,
Püstük : Çok eskimiş min-
der,
Püstük püstük : Ele bulaştığı zaman
yapışan maddelerin
halini ifade eden
bir zarf

- (1) *Pelit* — Sözlük : Aynı
(2) *Peş* — Sözlük : Aynı
(3) *Pirtmak* — Sözlük : [Derleme Dergi-
si] lerinden
alınmış ve [pirt-
lak] diye kayde-
diyor.
(4) *Pısırtık* — Sözlük : aynı
(5) *Pıtırak* — Sözcük : *Pıtrak*: 2- bir
diken ki, tohu-
mu hayvanların
kollarına, insan-
ların paçalarına
yapışır
(6) *Pinek* — Sözlük : [D.D.] aynı
(7) *Pineklemek* — Sözlük: Aynı
(8) *Pirelenmek* — Sözlük: 3 - Aynı
(9) *Potuk* — Sözlük : Kırmalı ve yemiş
(10) *Pöç* — Sözlük : Aynı
(11) *Pörsük* — Sözlük : Aynı
(12) *Pörsümek* — Sözlük: *Gevşeyip sark-
mak*
(13) *Pörsütmek* — Sözlük: Aynı
(14) *Pus* — Sözlük : 1 - *Haft sis*
(15) *Pusmak* — Sözlük : *Sinmek, bir şeyi
siper edip sak-
lanmak*
(16) *Pürtük* — Sözlük : Aynı (Birinci
mâna)

Gelecekte Erciyes ve Kayseri

Yakın bir gelecekte Erciyes'te yapılacak Uluslar arası Kayak Yarışları gençlerimizi : "Erciyes Kartalları,, diye, ünlendirecek ; Türk Bayrağı zevalsiz bir güneş gibi yenilmezlerimizin, yetişilmezlerimizin şerefine yüce dağın doruğuna ebediyen çekili kalacaktır.

Beni falcılıkla, sapıt-
mışlıkla kınamıyacağınızı
bilsem, size uyanikken

Yazan :
Muharrem Barut

fişkırıyla yükselen boylu
poslu ağaçları sere ser-
pe gölgelerini yıkıyacak.

sık sık gördüğüm düşlerden bazıları-
nı anlatacağım. Hayra yorup yorma-
mak yine de sizin bileceğiniz şey.
İşte bunlardan bir ikisi :

Gözlerimi ne zaman hayal televiz-
yonuna taksam Anadolunun ortala-
mında sulhün, sükûnun bembeyaz,
muhteşem bir kalesi halinde yükselen
Erciyes'in geleceğinde kendine yara-
şır, ışıltılı ak günler görürüm. Çok
değil, beş on yıl sonra dedi, dersin-
iz. Artık siz de bu kadarını çoğum-
samayın. Beşin onun toplumların ö-
mür cetvelindeki yeri bir iki çiziktir.
Ne ya ? oncağızcık işte. Hele şu si-
yaset denizinin sinsî kudurganlığı ya-
tıssın, ne oldum delisi azgın ihtiras-
lar kösülsün. Altı yedi yıldır iki eli
kanda yabanellerin çocukları bir yol
kendini bulsun. Ondan sonra kaya-
ğını omuzlayanın ilk işi Erciyes'in
haritadaki yerini bulmak olacaktır.
Artık Kayseri'ye ardı arası gelmiyen
bir akındır başlayacak. Uzak, çok
uzak ülkelerden katar katar otomo-
biller, trenler, uçaklar dolusu insan,
Kayseri'ye yönelecek.

Şu bombardıman kalıntısı, şu bir
yangın artığı ürpertisi veren şehrin
fotoğraflarda tutunup kalmış hatıra-
siyle yarının Kayserili'si göğsüne sığ-
maz hüznünü duyacak. Tohanalı, ku-
yu gibi, yıldız deliğinden başka gün
ışığı sızmayan dünün köstebek mi-
marlığının yerine modern yapıcılığın
özsuyu yürüyecek. Caddelerin su gibi
akan asfaltında, iki yanın cömert bir

Elbet bir gün Cumhuriyet Hükûmeti-
nin girişeceği : (Bozkırı ağaçlama
Savaşı) ilk cephesini Kayseri'de aç-
acaktır. İşte o mutlu günde belki şu
Sarmısaklı vadisinde (Erciyes'i Ye-
şertme Devlet Fidanlığı) adıyla bir
çam üretme tarlası kurulacaktır. O
zaman Yılanlı Dağı baharın büyü-
sü sarmağa, adı ve görünüşüyle gön-
le ürperti veren şu kel, zayallı tepe-
ler tabiatın en güzel rengiyle örtül-
meye başlayınca her kayanın altında
kangal kangal çöreklenen yılanların
zembereği çözülecek. Sayısız müs-
les başlarda dal dal, çatal çatal boy-
nuzcuklar sürecektir. Kulaç kulaç, up-
uzun gövdeler çekilip kılalacak. Bu ze-
hirden boşalmış, kadife kadife tüylenmiş
yeni gövdeleri hop edecek, dört ka-
lem bacak kaldıracak. Birdenbire a-
ğaçların yerlerde serili gölgelerine can
geldi sanacağız. Çit edecek, bir yap-
rak düşecek. Ormanların karanlık
dehlizlerinde geyik, karaca sürüleri
rüzgârlanacak. Ve (Yılanlı) nın adı
kendiliğinden : (Geyiklidağ) a, (Ka-
racadağ) a çevrilecek. Nihayet bu
mamur şehrin arkasında etekleri sü-
reli bir bahar solmazlığı; başı köpük
köpük bir çiçek dökülmezliği içinde
yükselcek Erciyes'i düşünün. Bu,
ilerinin doğacak manzarası olduğu
kadar belki geçmişin haliydi de. Sa-
bahları açılan her pencere, Erciyes
kariyle oğulmuş, Lifos, Kızıltepe fun-
dalıklarından kokular sürünmüş, bur-

cu burcu tertemiz bir çam havasıyla gerinecek.

(Şehir Kulübü) nün başına bir güvercin yuvasının delik deşik rüyası halinde giydirilen : (Belediye oteli) nde, Sivas caddesinin biricik mimarî gururu Alemdar kâşanesinde türistten çok küçümencik (baraka) , (sığınak) anlamları konukliyaacak. Müziç bir ahır ve çiftlik kokusuyla soluyan hanlar, konforlu otel değişikliğinin mucizesine erecek. Ve bu sayısız otellerin müşterek ismi palas, müşterek sıfatı lüks olacaktır. Yalnız bu mu ya ? Kazancılar'da en az bugünkü tuhafiyeci dükkânları kadar da spor mağazası türüyecek. Bu geniş, ferah, herbiri birer çarşı büyüklüğündeki dükkânların çeşitli kayak ve kayakçı malzemesiyle dopdolu vitrinlerini daha şimdiden heyecanla seyrediyor; tabelâlarını okuyor gibiyim :

Karspor, skispar, çığspor, Kayakspor....

Şimdi ilk akşamdan uykuya varan, kümeslerindeki tavuklardan daha uzun rüyalar gören köy: Zavallı Hisarcık... Filimlerde görüp imrendiğimiz mini mini bir İsviçre kasabacığının pırıl pırıl saadetine erecek; Kayseri ile Tekir arasında dağcı ve kayakçıların zengin, rahat bir konaklama ve dinlenme istasyonu olacaktır. Şimdi, her geçişimizde karlar üstünde yalın ayak titreyen ve birbirine sokularak hararetili bir özenle bizi seyreden, üstünde üstü, başında başı olmıyan yoksul Hisarcıklılar, o günlerin sağ ve sağlam dağ ve kayak klavuzlarıdır. O zaman Kayseri'yi Tekir'e dört medenî yol bağlayacak : Karayolu, askılıyol, trenyolu, havayolu. Dümdüz bir glâsye halinde akıp gelen asfaltın büküşlerinde tipinin tınazladığı karları küreme makinaları yabalıyacak. Açılan koridorlarda delişmen kahkahalar yüklü otoların her çeşidi ileri geri karıncalaşacak. Askılı yolun tellerde kayıp giden kovalarından ne-

şe ve sıhhat su gibi dökülecek. Dişli trenin tırtıl tırtıl tırmanışını ağırsıyan tezcanlılar, uçağın Tekir sırtlarına bir solukta süzülüşünü tercih edecekler. Çelik kanatlardan paraşütler iri kar taneleri gibi tiftiklenecek. Daha ayağı yere erer ermez uçuşmağa başlayan kayakçıları; tayyarelerin beyaz karlar üstüne düşmüş gölgelerinden ayırt edemeyeceğiz. Ve pilot, motorun mu, kayağın mı daha süratli olduğunu kestiremeyecek.

Şu izbe, şu bir kuşu bir lâhzada cansız düşürecek kadar havası bozuk kahvelerde tohumluk hıyarlar gibi sararan; körpe göğüsleri yaşlı bacalar gibi zifir ve kurum bağliyan, tavla şakırtısının, ihtiraslı bağrıışmaların ördüğü uğultu içinde sinirleri, ahlâkları bozulan gençlik, Tekir yaylâsına tadandığı gün kazancımız memleket çapında büyük, çok büyük olacaktır.

Geçmişe derin bir saygı, vefalı bir bağlılık hissi halinde süregelen âdetlerimizde bazı ufak tefek değişiklikler göreceğiz. Meselâ; evlenmelerde kız babasının damadına dışbudak özünden kandehar bağlamalı son model bir çift kayak; nikelâjlı duralüminyumdan, tüy kadar hafif bir çift kayak bastonu hediye ettiğini duyacağız.

Kızların çehizleri arasında dikkat ve özenle örülmüş yün kayak çorapları, rengineyiklerinin motifleriyle, Erciyes silüetleriyle nakışlı süeterler, kalın, yuryumuşacık kayakçı eldivenleri, kayakçı başlıkları, tiftik kulaklıklar bulunacak. Güveği, kizeviden gelen eşyalar arasında en çok bu çeşit kayak avâdanlıklarına sevinecek. Ve gerdek gecesini gündüze bağlayan sabah, mesut çiftleri, martı gibi sık bir spor otomobilinin Tekir'e uçurup götürdüğünü yaşamının doyumsuz hazzıyla seyredeceğiz. Tekir'in sonsuz, dalga dalga, akpak kar pistinde çılgın bir neşeyle kayan, uçan, mesut çiftleri gören Erciyes, ken-

(Devamı Say. 48 de)

ÖTELERE

*Rüya dolu kirpiğin var senin çocuğum !
Hâtıran, nakış çizer mevsimler içinde.
Sonu gelmiyen sana doğru yolculuğum
Beyaz bir yelken gibi açılmış enginde.*

*Yosun kokar gözlerin geceler koynunda
Ve aşk masallarından akan şarkıların.
Sevgi kanatlarile sır gibi dokun da
Gönlümüz dalgalansın göksünde baharın.*

*Rüyalar.. gece ve sen öylece kalsanız,
Avaçlarında huzur ve aydın vaatlar..
Bitmiyen bir yolculuk, ufukta sen yalnız
Alıp bizi götürsün ötelere kadar.*

Hüseyin ULAŞ

MELANKOLİ

*Nihayet o rüya, o gençlik sonu
Hayal ile doldu avuçlarımız.
Mevsimler, şaşırdı siste yolunu
Ümitlerimizden kaydı son yıldız.*

*Açılrsa da kapı ardına kadar
Neylersin ? gülmeyi, talih unutmuş.
Halden şikâyetçi gök, bulut, rüzgâr..
Ve penceremizden uçan beyaz kuş.*

*İçimde hep aynı sıtmalî akşam
Ve kimsesizlerin yalnızlık hüznü,
İnse de geceye masmavi selâm
Beklediğim fecir yummuş gözünü.*

Hüseyin ULAŞ

Bu günkü Şiirimizin Ana Konuları

Vatan ve Memleket Duygusu

İnsan bulunduğu yere kökten bağlıdır. Doğduğu, atalarının büyü-

J. Zeki Burdurlu
Burdur Ortaokulu Türkçe Öğ.

yüp türlü medeniyet eserleri bıraktığı yer, insan üzerinde her önden etkisini yapmakta gecikmediği gibi onu âdeta kendine benzeterek büyütür. Bulunduğu yere insan her yönden her zaman bağlıdır. Gelenek, görenek, his ve duygulardan tutalım da fizolojik yapıya kadar her noktada insanın çevreye benzeyişi, onun oluşu açıkça görülür. İnsanı çevresine bağlayan kopmaz bağların gelişimi yüzullar boyunca her memlekette her yazar tarafından açıklıkla işlenmiştir. İnsanın doğduğu, büyüdüğü yer ve çevresi yani memleket, yani vatan, sosyal gelişmelerin sonucunda millî bir dâva olarak ortaya çıkmış bir konudur. Memleket, vatan duygusu bir insanın uzviyeti kadar tabii bir gerçektir. İnsanlığın ömrünü kaplayan sonsuz harbler, sonuçta bir vatan hürriyetine dayanır. O vatan ki anası, babası, çoluğu çocuğu, karısı, kızıyla insanı bir hürriyet bayrağının gölgesine mesut ve bahtiyar olarak sığındırır. Orada hürdür. Kendi mahrumiyeti içinde, kendi görgülerinin yaşama yoluna uyarak sıkıntısız ve baskısız yaşamanın lezzetini tatmıştır.

Bu vatan, bu memleket konusu edebiyatımızda ancak tanzimattan bu yana gerçek olarak işlenmeye başlamıştır. Bizim için bu konunun

işlenişe girmesi bir kıvanç ise de onun tam bir sanat havası içinde

ölmez eser haline gelememesi de acı bir üzüntüdür. Doğruyu söylemek gerekirse vatan ve memleket duygusu üzerinde edebî devirlerde pek az örneğe rastlanır. Bunların çoğu da yüzyıllar sonraya kalabilecek, beşerî hassayı taşıyan eserler değildir. Namık Kemal'in "Vatan ve Silistire" sinden sonra adım adım bu yana yürüyüş bize yüz güldürecek bir şey gösteremez. Harb yılları içinde coşan hislerin mısralara dökülmesinden sonra susan şiir, ancak destan mahiyetinde eserler verebilmiştir. Bu destanların vatan çapında büyük bir duyguyu, büyük sanatçılıkla veremediği açıktır. Yalnız, bu arada küçük çalışmaları, bize heyecan veren eserleri unutamayız. Mehmet Âkif'in "Çanakkale Şehitleri"ni hecenin şairlerinin manzum piyesleri ve Halûk Nihat Pepeyi'nin destanları takip eder.

Bizi bir ülke sıcaklığı, ana vefası kardeş samimiyeti ile saran, ömrümüzü sağlayan günümüze nur, hayatımıza bereket katan, insanlığımızı geçmişimizin aydınlığıyla dokuyan Vatan, her kalbde muazzam bir şiir halindedir. Bu duygunun eser haline geçmesi, yüzyıllar nesilden nesle okunması ve aynı zamanda üzerinde yaşayan insanların sosyal ruh durumlarını aksettirmesi ne kadar istenir.

Bu açık özelliği eserlerde pek az bulabiliyoruz. Hececilerden sonra değişen şiirimiz bize bu vatandan çok şeyler verdi. Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Ömer Bedrettin Uşaklı, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Zeki Ömer Defne memleket üzerinde düşünmeyi denediler. En çok, Ahmet Kutsi Tecer son şiirlerinde bu konuyu ele aldı.

Halk şiirimizde memleket duygusu gümrah bir çağiltı halinde gönülden gönüle taşıyordu. Halk şairi en çok çok çevresini, doğduğu, gezdiği yeri düşünüyordu. Böylelikle vatan, eserlerinin mihveri olmuştu. Her şiir ondan bir koku, renk, manzara ve şahsiyet taşıyor.

Bu, vatan konusu üzerinde şairlerimiz kendi çaplarında bir şeyler söylemeye çalışmaktadırlar. Şimdi son şiirlerimizde bu konuda yazılan şiirleri birer birer gözden geçirelim. Son şiirlerde, bu konu, daha açık ve genişlikle yerini bulmaya başlamıştır. Kendi özellikleri içinde, tek başına ayrı bir özelliği olan memleket ve geniş bir vatan duygusu samimiyetin çerçevesi içinde, bir söyleyiş sebebi oluyor. Genç şairlerimizden Cahit Külebi "Memleketimiz" başlıklı şiirinde geniş bir memleket duygusunu mısralarına yerleştirmiş.

Türkiye bayrağımız gibi
Dalga dalgadır
Türkiye bayrağımız gibi
Dalga dalgadır.
Sivas kiliminden yolları
Gökte yıldız kadar köyleri var.
Uzak köyler
Sıcak köyler
Uzak köylerimizde doğan hemşeriler (Yaratış Sa: 7)

Bu genel memleket anlatımından sonra toplu bir konu, toplu bir anlayışla ele alan memleket ve vatan şiirlerini okuyalım. Mehmet Necati

Öngay "Vatan Türküsü"nde sadece vatan için duyduğunu, insan ömrünün vatan duygusuyla nasıl sarıldığını söyledikten sonra:

"Yolcu oldum yollarına düzöldüm
Ayrı düştüm iplik iplik üzöldüm
Yağmur gibi siyim siyim süzöldüm
Göz göz oldu gönlümdeki yaralar

Ulu Tanrım sen kanat ol elime
Çok sözüm var düğümlemler dilime
Vatan için koşulmaz mı ölüme
Ölüme koşmayan eri kınarlar. (Ülkü Sa: 4)

diyor. Battal Aşık ise "Güzel Vatanım" şiirinde:

Vatan benim, anam kuzusu
Gözümü ıslatan inci dizisi
Gönlümün sevinci içim sızısı
Kurban olam sana güzel vatanım" (Ülkü Sa: 46)

diyor ve "Vatan benim yaşlı iki gözüm"dür" mısralı ile onun için acılar çekmenin kutsiyetini ve yaşama sancısının onunla beraber olduğunu duyuruyor. "Vatan Sevgisi" şiirinde Selâhattin Ertürk, Vatan duygusunun içinde bulunan uçsuz ve zengin sevgiyi en belirli şekilde mısralaştırıyor:

Aşkınla yigitler yanar akılır
Derdin bile seve seve çekilir
Senden özge her güzelden bıkılır

Sen yurdu Türklerin tüten ocağı
Ata armağanı, ana kucaklı.

Çileyse doldurdum aşk ise duyduğum
Yoluna kurban mı can ise koydum
Uğrunda her şeyi ben ülkü saydım" (Ülkü Sa: 109)

Fazıl Hüsnü Dağlarca:

"Dağlar taşlar bakar bana
Ben buradan ayrılamam
Derdime çare bul ana
Ben buradan ayrılamam" (Çocuk ve Allah sa:210)

diyerek bu "Yurt" başlıklı, şiirini

yurttan ayrılmanın büyük acısına, ona bağlanmanın gerçekten bir ömür bağı olduğuna hasretmiş. *Ceyhun Atuf Kansu* "yurdum" diye başlayarak yurdumuzun gerçek yüzünü çiziveriyor.

"Fakir yurdum, yoksul yurdum,
özlüyordum

Seni seviyorum yine seviyorum...
İşlenmemiş toprak, bir sonsuz boş
toprak

Köyler birbirinden ömür boyu ırak
Kimi yeşil kimi bozkır, kimi çorak
Öyle sessiz sessiz duran gizli yur-
dum" (İleri Yurt:7-8)

Gönlümüzde tüter ince bir buğu
Aydınlıklar gibi en temiz duygu
Bayrak, ayyıldız ve sevgili vatan
Ümit rengi beyaz, kanda al
bizim

Barış çiçekleri açan dal bizim
Her şeyin sonunda istiklâl bizim

(Ülküsü):75

diyen *Hüseyin Ulaş*, bu yurt içinde Cumhuriyetin kuruluşunun manzum bir tarihçesini yaptıktan sonra ;

Yüzün günden aydın ve kardan
aktır

Elinde altı ok yaptığın haktır
Sana yan bakan göz, kör olacaktır

Benim koç yiğitim anlı şanlısın
Yirmi bir yaşında delikanlısın"

(Ülkü:75)

diyen *Mehmet Çağlar* duygularının taşkınlığını, vatanın kutsal yapısını söylüyorlar.

Gerçekten vatan, şairlerimiz için sevimli bir konudur. Her Türk içinde kaynayan damarların en coşkunu olan bu damara basıldığı zaman en gerçek heyecanın,kini duyar. İnsanlığın kederini bozan harbler, saldırılar, bu duygunun gümraklaşmasından ileri gelmez mi? Ne kadar olsa Vatan, insanın şahsiyetini işleyen, ona söz hakkı, hürriyet payı veren bir yerdir. *Mehmet Necati On-*

gay Al bir At Üstünde" başlıklı şiirinde Anadolu'yu geziyor. Bu bize çok güzel görünen, Türklüğün tarihini bir altın kıymetiyle işledikten sonra zaferlerimize şahit olan Anadolu.

Şairinin dilinde sihirli bir güzellik kazanır:

Al bir at üstünde Anadolu'yu
Köy köy, şehir şehir gezmek hoş
olur,

Binbir Kızılca'yı, binbir Bolu'yu
Kuş gibi göklerden süzmek hoş
olur.

Şu bel Çamlıbelde erler durağı
Şu dağ yiğitlere arka olan dağ
Beyler toplıyalı tası tarağı
Toprak çocukları Köroğlular sağ
(Ülkü sa:103)

Vatan uğrunda yapılan akınlar vardır. Bu akınlar vatanın bekçileri tarafından yapılır. Uzun, arkası kesilmez akınlar, tarihin şanlı sahifelerini doldurur. *Turhan Oğuzkan*, bu duyguyu şöyle işlemiş. *Akın* adlı şiirinden birkaç dörtlük okuyalım.

Ufuklar boyunca kır atlar üstünde,
Doğudan batıya bir kesilmez akın,
Bütün hayaller o arzulanan günde
Ve gözlerde aksi en derin inanın

Cenk türkülerıyla şerefli akşamlar

Yıldızlar altında kahraman bir
uyku

Ölüme, hayata açılan şafaklar
İleri, ileri bu coşkun uğultu.

(Ülk sa: 27)

Vatan bir taraftan da istilâlardan kurtulmak ister. Onu korumak; onu yadlara bırakmamak; Vatan hürriyetini, Vatan bayrağını yadlara vermek onun bağrında yaşayanların tek duygusudur. *Mithat Cemal Kuntay*;

Dur, ülkemin hududur ay yıldız ör-
tülü

Zira hudut olur uzanır bazı son ölü.
Dur, ırkımın iradesidir bitmeyen alev

*Zira yanar tükenmiyerek bazı son ev
Toprak vatan değilse, hayır, yık,
yak, istemem:*

Üstünde hür değilsem eğer, toprak
istemem, (Doğu sa: 38)

beyitleriyle bir haykırış savuruyor. *Fevzi* adlı şair de "Tendürek Dile Geldi" adlı şiirinde :

Maşrık deresi bulandı
Renklendirmeye kan gerek
Bu tepeleri aşmaya
Koç yiğitim cihan gerek.

Yol açıktır gelen varsa
Dört ufku alev sarsa
Sakarya'dan yüce Kars'a
Uçurmaya Şahan gerek. (Doğu:

37-38) diye vatana, mukaddes sayılan memlekete dokunulmamasını söylüyor.

Gerçekten, Vatan duygusunun bu kadar ileri gitmesi ve memleket korumasında büyük bir coşturma vesilesi olması, sanatın gayesini biraz daha aydınlatıyor. Gerçi yaşama hızını almış ve ölmezliği kazanmış eserlere sanat eseri adını veriyorsak da bu gibi çalışmaları da hiç bir zaman hor görmemelidir.

Memleketimizi "Ceylan Bakışlı Güzel'e benzeten" *Mehmet Necati Öngay* "Koşma"sında :

"Göklere boy ölçer yüce dağları
Gül suyu dağıtır yeşil bağları
Avlar gönülleri hür semaları
Bu ceylân bakışlı güzel benimdir.

O, benim nişanlım kardeşim anam
Ona söz gelirse nasıl dayanam?

Uğrunda can verem kana boyanam
Bu ceylân bakışlı güzel benimdir.

(Doğu: 34)

Memleketi gerçek bir hülya süzgecinden geçirdikten sonra pek haklı olarak ona bir kutsal değer vererek övgüsünü yapıyor.

Vatan, memleket duygusu her zaman aynı hızda gelişmesi gereken bir konudur. Yalnız harblerin düşündükleri değil, Vatan üzerinde geçen her anın kaleme alınıp aynı hava içinde işlenmesi gerektir.

Sadece, geçici zamanların geçici heyecanları eserlere ölmezlik sıfatı veremez.

Vatan, memleket üzerinde, son şiirlerimizde fazla örnek bulmak mümkün. Şimdi engin muhayyelesini hep bu yurt için harcıyan ve acısı sevinci ile hep onu yazan *Ceyhun Atuf Kansu'nun Küçük Dua* şiirinden bazı dörtlükleri okuyalım :

Baktım kuşlar yuva kuruyor dallarda
Yapraklar içinde yemyeşil bir vatan;
Hani altın köşkler vardır masallarda
Büyük düşler gibi gönlümüzde yatan
Benim yolculuğum engin denizlerde
Değil, mavi vatan göklerinde ol-

sun

Geniş yelkenleri dolduracak yerde
Şimal yeli benim içimi doldursun.

Beni vatanımın sevinç tacı gibi
Yayla çiçekleriyle işle ey Tan-

rim

Benim aşkım olsun toprağın hür
kalbi

Yol boyu bu sonsuz aşk için ya-
şarım. (Bağ bozumu sofrası:97)

Gözden geçirdiğimiz şiirlerden başka memleket konusunu başka yönlerden işleyen şiirler vardır ki onlara başka bir yazımızda yer vereceğiz.

Son olarak, *Orhan Şaik Gökyay*'n pek çok sevilen, gerçekten her yönden kudretli bir şiir olan *Bu vatan Kimindir* şiirinden bazı parçalar alalım.

Bu vatan toprağın kara bağrında
Sıra dağlar gibi duranlarındır
Bir tarih boyunca onun uğrunda
Kendini tarihe verenlerindir.

İleri atılıp sellercesine
Göğsünden vurulup tam ercesine
Bir gül bahçesine girercesine
Bu kara toprağa girenlerindir.

Gökyay'ım ne yazsan ziyade değil
Bu sevgi bir kuru ifade değil
Sencileyin hasmı rüyada değil

Topun namlusunda görenlerindir.

(Kurtuluştan sonrakiler : 113)

Kayseride Söylenen Bilmeli Matalar

Kayserimizde "bilmeli matal" diye söylenen bilmeceler, halk

biliminin, üzerinde durulmaya değer tarafıdır. Kamunun, yaratıcı zekâ ve buluş kaabiliyetlerinin izlerini, kendilerinde görmek ve bulmak mümkün olan bu bilmecelerin, bugüne kadar Kayseride derlenmemiş oluşu; başka yurdun diğer bölgelerinde bu işlerle memleket kültürüne bir hizmet sayarak uğraşanlar bulunduğu halde, gelenek görenek - ve mahallî özellikleri hiç de onlarınkinden az ve değersiz olmıyan Kayserinin bu hazinesine ilgi gösterilmemiş bulunuluğu, bende, halk bilim üzerindeki araştırma ve çalışmalarımın içine bu kıymetli buluşların katılmasının da zarurî olduğu kanaat ve fikrini uyandırdı ve derlenmesini kendilerine ödev olarak verdiğim öğrencilerimin bende kilerine ilâve olarak bulduklarıyla birlikte hepsini alfabe sırasına göre (Erciyes) te yayınlayarak tespit etmeyi faydalı buldum.

Bunların içinde belki diğer çevrelerde söylenenleri de bulunacaktır. Böylelerinin ayırt edilmesi hem güç ve hem de bir fayda sağlamıyacağı cihetle, yayınlanmış birkaç mahallî tetkiki karıştırmayı lüzumsuz saydım. Çünkü her bölgede uzun uzun araştırma yapmadan elde bulunan dört satırlık yazıdan yeter derecede fikir edinmek imkânsızdır.

Menşeleri ile uyduruluş ve yakış-

Derleyen :
Kâzım Özyedekeçi

tırılışları hakkında esasen özlü bir bilgimiz olmadığı için bu tarafa dokunamadık. Sonra her birinin değeri hakkında söz söylemeyi de uygun görmedik. Zira bu da uğraşımızın dışında ayrı bir konudur. Biz sadece zamanla unutulup gitmemeleri için bu değerli buluş mahsulü sözleri tespit etmeyi düşündük ve daha iyi olur kanaatle söylenişleri secili olanları beyit ve kıt'a halinde yazdık. Muhakkak ki herbirinin, bilhassa çocukların zihnî eğitimleri hususunda, değerleri ve faydaları az değildir. Hele bilhassa ilkokulun birinci devresinde, hayat bilgisi derslerinde bunlardan faydalar sağlanabilir. Dersin oyun şeklinde cazip bir halde verilmesinde işe yarayabilirler. Binaenaleyh her bölgede söylenenlerden terbiyetkâr mahiyette olanların bir kitap halinde yayınlanarak çocukların faydalanmalarını temin etmekte Dil Kurumuna düşen bir ödev meydana duruyor demektir. Çocuğun araştırma, bulma, muhakeme veya tedai etme hasselerini geliştirmenin, kanaatimce en güzel ve gerekli yollarından biri de bu olacaktır.

Bilmeli matallar, Kayserimizde her zaman söylenebilir. Fakat onun en çok toplantılarda yer aldığı mevsim, gecelerin uzayıp, herkesin iskembî (1) başında bu uzunluğu eğ-

(*) İskembî : Alt ve üst gözleri kapalı diğer dört gözü açık, küp şeklinde bir ısıtma aracı-ki üzerine yorgan örtülür ve içine mangalla ateş konarak ısıtılır.

lence ve matallarla doldurmaya çalıştığı; karların etrafı bembeyaz örtüsü ile örtüp «mangal başının lâlezar» olduğu «kış», mevsimidir. Anneleri gezmeye giden çocuklar bir yerde toplanarak çeşitli oyunlar oynar ve eğlenirler. Bu arada bilmeli matal söylenerek buluş kaabiliyeti yarışı da ihmal edilmez. İçlerinden birinin «Haydin biraz da bilmeli matal söylüye» sözü hepsinde, beklenen şeye kavuşacağına vaadini almışlara mahsus bir sevinç yaratır. Hazır olanların içinden iki baş çıkar ve bunlar, taş tutuşarak eşlerini seçerler.

İlk defa söz birinci tarafındır. Bu taraftan söylenecek bir matalı bilmek için karşı taraf bütün zekâvetile çalışır. Fakat ekseriya bulmak imkânsızdır. Daha önce memleketler, gruplar arasında paylaşılmış bulunduğu, bilemeyen taraf, karşı tarafın istedikleri bir memleketi onlara bağışlamak pahasına o matalı öğrenecektir. Zira biraz sonra onlarda çelpeşik bir matalla verdiklerini geri alacaklardır.

Memleket bağışlama işi karşının arzusuna uyularak olur. Beğenmedikleri yer verilirse kabul etmezler. Nihayet bir yer, beğenildi mi o yerin adı söylenerek :

Bize gel bize gel
Pisliğinle onlara var, onlara var
Neydi neydi it b.ku idi
Neydi neydi kedi b.ku idi

Neydi neydi şu idi diye matalın anlamı söylenir. Sıra artık öbür tarafındır. Orası da aralarında fısıldaşarak, bildiklerinin en zorunu söylemeyi kararlaştırırlar. Aynı şeyi bu kez öbür taraf yapacaktır. Ve oyun bu şekilde heyecanlı ve zevkli olarak gider. Çocuklar vaktin nasıl geçtiğinin bile farkına varmazlar ve biraz sonra annelerinin

— Haydin gayri, biraz da yarın oynayın ihtarile dağılırlar.

A

- 1 — Abalar-abalar
Göz taaklı babalar
Elleri gel gel eder
Ayakları çabalar
(Tezgâh)
- 2 — Abdest alır namaz kılmaz
Cemaatten geri kalmaz
(Cenaze)
- 3 — Açıldı sandık
Döküldü fındık
(Devenin kığısı)
- 4 — Açın sizin kılıyı, varsın bizim kudurmuş.
(Çorap-ayak)
- 5 — Ağaç değil, taş değil
Yumurtlar ama kuş değil
(Karpuz teveği)
- 6 — Ağaçta gördüm bir karga
Vurdum devirdim arga.
İçi dolu kavurga
(İncir)
- 7 — Ağalar önünde sümbül
Ben söylüyüm sen bil
(Sakal)
- 8 — Ağustosta kar dizde
Zamheride bağ filizde
Ne istersen var bizde
(Rüya)
- 9 — Ağzı aşığı
Mor t.şığı
Bunu bilmeyen
Gâvur eşeği
(Patlıcan)
- 10 — Ağzı hav hav
Delîği vızzav
Zattada zıllar
Zattada zillov
(Yayık)
- 11 — Ağzı heğ, dibi bostan
(Turşu küpü)
- 12 — Ağzı kitli, içi bitli
(İncir)
- 13 — Ağzı var akçe gibi
Dibi var bohçe gibi
(Çağ)

14 — Âhi geldi
Şâhi geldi
Dört ayaklı pâhi geldi
Ali Osman geldi
Kavgacı Hasan geldi
Beş aldı, otuz ikiye sattı
Otuz iki hombul sofaya döktü
Sofada kargaşalık çıktı
Yemen beyi üstüne buyurdu.
(Sofra ve yemek, kahve)

15 — Ahmet beyden aldım Fatmayı
Başına bağlamış kirli çatmayı
A kızım annenden mi belledin
Gerdan kırıp, göbek atmayı?
(Körük)

16 — Ak oğlanı pençesinden asmışlar
(mum)

17 — Ak sarayın içinde
Sarı sultan oturur
Bu matalı bilen
Ölümlerden kurtulur.
(Yumurta)

18 — Akşamdan çamur
Sabahtan kömür
Kadınlar yakar
Ağalar bakar
(kına)

19 — Akşam oluncu kılı
kılıya yapışır
(kirpik)

20 — Alaca, bulaca
Serdim yamaca
(kilim)

21 — Alaca mezar
Dünyayı gezer
(göz)

22 — Al boyayı boyadım
Ananın uğruna dayadım.
(önlük)

23 — Alacak tatar
Tepesinde simit satar
(mantar)

24 — Aldım ele, vurdum yere

Allah belâsını vere
(sümük)

25 — Allahümme veresinde
Kıllar bitmiş yüresinde
Şirinlikten iki şak olmuş
İnan onun arasında.
(Buğday)

26 — Allah yapar yapısını
Demir açar kapısını
(Karpuz)

27 — Alın almaz
Burnu burnaz
Yemin içmez
Yaya yürmez
(İbrik)

28 — Altı kâğıt, üstü kâğıt
İçindeki gayet rahat
(kibrit)

29 — Altı kemik, üstü kemik
İçinde bir çirkin enik
(Kaplumbağa)

29 — Altı mermer, üstü mermer
İçinde bir bülbül öter
(Dil)

30 — Altı tahta, üstü tahta
İçinde bir kanlı kahpe
(kama)

31 — Altın tabak
Sini göbek
(Ay çiçeği)

32 — Altı taş, üstü taş
İçinde binbir baş
(hamam)

33 — Al üstüne al bağlar
Kesilen kelle değil
Kesen kasaplar ağlar
(Soğan)

34 — Anası yassı hâtin,
Babası büğrüz hoca
Kızı gayet güzel
Oğlu davette gézer
(Toprak-asma)

Kayseri Kalesi için

Hâlâ bir uzun hâtıra gözlerde saçaklar
Bir eski akından kale bin hâtıra saklar..

Taş mazgalı tarih yine söyler kapılarda,
Mazi dile gelmiş gibi hâlâ yapılarda..

Kurşun sesi mazgalda duvarlarda oyuklar,
Taşlar nice asrın, ki gururiyle uyuklar..

Yorgun gezinir gün gece sesler uçuşur da,
Hâlâ bir akın bestesi tarih yine burda..

Koynunda o dinmez ısı burcunda nişan var,
Bin hâtıra söyler dile bir gelse duvarlar..

Selçuklu hükümdarı bulutlarla yarışmış,
Binlerce levent burda meleklerle karışmış..

Hâlâ bir uzun hâtıra gözlerde saçaklar,
Bir eski akından kale bin hâtıra saklar..

Samsun - Abdullah Rıza Ergüven

35 — Anayın büküp büküp attığı
Babayın sokup sokup çıkarttığı
(manti)

36 — Anayın eskisi
Babayın püsküsü
Yaş girer kuru çıkar
(fırıncı süngüsü)

37 — Arabadan atladi
Pantolunu patladi
(mısrı koçanı)

38 — Arabistandan gelir ârifi hanım
Ayağı kınalı zârifi hanım

Ak giyer üstü kirlenmez
Arapça söyler dili 'anlanmaz
(Leylek)

39 — Aşağıdan gelir, at gibi
Kolları budak gibi
Eğilir bir su içer
Bağırır oğlak gibi
(geyik-kağı)

40 — Ayakları su içer
Üstünden gelen geçer
(köprü)

(Sonu var)

Zara'nın "Temür Ağası,,

— Selâmünaleykûm..
— Ve aleykûmselâm
Temür Ağa gel bakalım!

Yazan :
Behçet D. Gökhan

Ev sahibi başını bir an önündeki tavla kutusundan çevirdi, sonra tekrar masaya dönüp oyununa başladı.

Aralık oda kapısından; bir elinde uzun konçlu, tozlu, siyah ayakkabıları, diğer elinde sönmüş sigarasıyla kısa boylu, düşük omuzlu bir adam içeriye girdi. Baş hafif öne eğikti. Alışkın adımlarla odanın ortasına kadar geldi, durdu. Elinde, burunları yere doğru sarkmış kunduraları, hemen düşecek gibi konç uçlarından tutulmuşlardı. Adam öylece, bir dakika kadar sakın, kayıtsız bakışlarla kendisinden bir iki adım önde, döşeme üzerindeki kilimin renkli çizgi-lerini seyredencesine baktı.

Ev sahibi oyuna o kadar kendini kaptırmıştı, ki bir yandan heyecanlı heyecanlı «penc-ü-dü» mırıldanıyor, elleriyle de kutunun kenarlarında boş yere dolaştıktan sonra evsahibi, gözlerini oyun arkadaşı misafirine kaldırdı. Misafir ise, kolu masanın üzerinde, avucunda zarlar, bu yeni gelen misafire bakakalmıştı.. Evsahibi oyun arkadaşının hayret ve sual dolu bakışları altında, oyun heyecanını kaybetmekten korkuyormuş gibi bir acele ile yarı döndü:

— Otur oraya Temür Ağa! dedi.

O ana kadar masanın başında hareketsiz, oyunu seyreden iki kişi «Temür Ağa» hakkında misafirlerine bilgi vermek lüzumunu duymuş olac-
cılar, ki ikisi bir ağızdan anlatma-

ya koyuldu. Misafir bir yandan taşlarını sürüyor; bu arada da «Te-

mür Ağa» hakkında söylenenleri dinliyordu. Arasıra «Ya?.. Allah Allah!» diyerek hayretini belirtiyor, bazan da adama gelip geçici bir bakış fırlatmaktan kendini alamıyordu. Nihayet seyirciler yeter bilgi vermiş olacaklar, ki susup, yeniden oyunu takibe başladılar; artık odada zarların ve tavla taşlarının seslerinden başka bir şey duyulmuyordu. Zaman zaman heyecanlı bir ses Farsça iki rakam söylüyorsa da, bunlar taşların şakşakları arasında kaybolup gidiyordu.

Ne evsahiplerinden biri tavrını taşıyan, ne de misafire benzeyen «Temür Ağa» dedikleri adam, «Oraya, yanına otur!» sözü üzerine, derin bir düşüncede imiş de uyandırılmış bir adam halile silkindi. Fakat bakışları yine dalgındı. Sonra aklına yeni bir fikir doğmuş gibi «evet oturmalıyım» diye mırıldandı. Oturacak bir hareket yaptı. Oturmadı.. Döndü. Uyku-
da yürüyormuşçasına oda kapısına yaklaştı.. Eğildi; oraya, kapının arsına, hiss olunur hiss olunmaz bir tereddütle ayakkabılarını bıraktı. Sessiz adımlarla, âdeta basmıyor denilebilecek bir hafiflikle döşeme tahtalarının üzerinden yürüdü. Boş kalan sağ eli, sağ yanında, biraz arkaya kaçmış bir cismin üstünde idi.. Bu, bir ipe omuzundan ve kolundan geçirilmiş orta büyüklükte beyaz bir torba idi. Zamanla dışı beyazlığını kaybetmiş, yarısına kadar şişkin ol-

masa ilk bakışta adamın elbisesi üzerinde farkedilmeyecek bir torba...

Adam; biraz evvel durduğu, belki düşünceye daldığı yerin daha gerisinde, duvarın dibine, kilimin üstüne oturdu. Torbasını alışkanlıkla altında kalmaması için olacak-kaldırıp kucagina doğru koydu. Odadakilere yarı yarıya arkası dönüktü. Sol bacağına altına aldıktan sonra artık hareket etmedi; başı yine öne eğik, bakışları bir noktaya dikilmişlerdi. Yerleşmişti.

İkinci güneşi pencerelerden parlak diller halinde ışıklarını uzatmış; oda hemen hemen bu ışıkların uzandığı yere kadar aydınlık, diğer taraflar hafif loş. Pencere kafesleri; sedirin beyaz örtülert üzerine nakşedilmiş gibi koyu paralekenarlar halinde yatıyorlar. Işık sütunları dumanları, kurşuni renklerini atmış beyaz bulutlar şeklinde hareket ediyorlar.

Karşıda, bir ayağını uzatmış, başı öne eğilmiş, biraz kamburu çıkmış bir adam oturuyor.. Yüzünün bir kısmı boşluk içinde kalmış olan bu elibeş-altmış yaşlarında görünen kır saçları dağınık, biraz sakalı uzamış adam; bu evin, bu ilçenin olduğu kadar komşu ilçelerin, bucakların, Hafik'in, Suşehri'nin de tanıdığı, büyü-
lerin hoş gördüğü; küçüklerin, diğerlerine yaptıkları gibi kendisiyle eğlenemedikleri bir kimsesizdir.. Ona «deli» diyorlar. O her yerin, fakat her yerden çok buranın, «Zara'nın Temür Ağası»dır..

«Temür Ağa» - Timur veya Demir'den bozma olacak-kimdir, nerelidir? Hakkında birçok, birbirini pek tutmayan söylentiler var. Onun kim olduğu, nereden geldiği halk için pek önemli değildir! «Nereden gelirse gelsin, kim olursa olsun kendi halinde, zararsız, temiz bir adamdır.» Herkes böyle söylüyor. Hattâ Onun biraz da «keramet sahibi» olduğunu, zaman ve uzaklık mefhumlarını yoke-

den bir kuvveti» bulunduğunu söy-
lenler, misâl gösterenler bile var..

«Zara'nın Temür Ağası» işte şu-
racıkta oturuyor. Sessiz bir ihtiyar-
cık. Üzerinde koyu renkli, oldukça
temiz bir elbise; ayaklarında yepyeni,
beyaz üzerine renkli işlemeli yün
çoraplar var. Parmakları arasında
tuttuğu sigara hâlâ sönük.. Neden
sonra bakışlarını daldığı noktadan
çekti, elini ilk soktuğu cebinden bir
kutu kibrit çıkararak sigarasını yak-
tı. Kibriti dikkatle üfledikten sonra
tahta döşeme üzerine bastırdı.. Düz-
gün aralıklarla sigarasını içmeğe
koyuldu. Şimdi kendi kendine
hafif sesle bir şeyler anlatıyor, mırıl-
danıyordu. Sözleri yer yer kesik; bir
silsile takip etmeksizin geliş güzel
sıralanıyor. Bazan yüzünün çizgileri
değişmeden, yalnız sesinin tonu ile
anlaşıyor, ki heyecanlı bir vak'a
anlatıyor. Sonra ton değişerek öğüt
veren, okşayıcı yalvarışlar, sitemler
halini alıyor, nihayet bir ilaç formü-
lü yazdırıyormuş gibi kesik kesik,
düşünceli mırıldanıyor, endişelerinin
derinliklerine dalarak susuyor.

Zavalı «deli» l. Kimlere öğüt ve-
riyor, hangi dertlere formül buluyor-
sun?

Bir saat kadar oturduktan sonra
kalkıyor. Yine sessiz geldiği gibi, bu
defa kimseden habersiz dışarı çıkı-
yor, tekrar dönüp unuttuğu ayakkabı-
larını kapının arkasından alıp çekili-
yor. Evin salonunu, mutfagını teker
teker dolaşıyor. Karnını doyuruyor-
lar, torbasına ekmek parçaları ko-
yuyorlar, «Temür Ağa» sokağa çıkı-
yor..

Her evin, bilhassa hali vakti ye-
rinde olanların evlerinin kapısı ona
açıktır.. Evlere girerken ayakkabılarını
eline alır, dolaşır, sonra geldiği
gibi çıkıp gider. Torbasında verilenden
başkası, üzerinde giydirilenden fazla-
sı görülmez. «Hırsızlık» denilen şey-
den habersiz olduğunu söylemek, bil-

Kayserili Halk Şairi Hâdi'nin yeni bir deyişi

K. Ö.

Oğlunun, kendi elile kendi başına getirdiği felâketten sonra Hâdi ile hiç konuşmamıştım. Bir defa kalabalık arasında gözüme ilişir gibi olmuş fakat işimin, zamanın ve zeminin müsaitsizliği yüzünden "Başın sağ olsun,, diyememiştım. Esasen ölü sahibinin derdini tazelemekten başka bir şey olmıyan şu "başsağlığı,, nı hiç sevmem ama ne yapayım ki insan, içinde yaşadığı cemiyetin bütün gelenek ve göreneklerle törelerine ister istemez bağlı bulunuyor. Onun için de ister istemez onları yapıyor. Hele bu başsağlığı, evlâdını kaybeden rakik kalbli bir babaya, bir şaire verilecek olursa insan, o zavallının yarasını deşelemiş olmanın ıstırabıyla kıvranıyor ve söylediğine, söyliyeceğine bin kere pişman oluyor. Hattâ, öyle ki o anda ortalığı kaplıyan ürpertici mezarlık havasını gidermek için söyliycek söz de bulamıyor ve nihayet dudaklardan güç lükle dökülen birkaç kelime de bas-

mem lüzumsuz değil midir? Sadaka olarak verdikleri paradan, sigarasını aldıktan sonra artakalanı ne yapıyordu? Karnını evlerde doyuruyordu. Niçin torbasını sıkı sıkıya doldurmayı hiç unutmazdı?

Onu bir defa «Paşa Mahallesi»nde görenler bir kere de «Üç Sümül» sokağında, sonra «Kışla Caddesi»nde

ma kalıp bir iki söze inhisar ediyor.

Eski hâline nazaran omuzları biraz daha çökmüş, ıstırabın derin çizgileri yüzüne bariz bir şekilde oturmuş olan şair Hâdi'ye başsağlığı verirken aynı acının pençesi altında ben de ezilmiş, onun ikide bir "off,, ları ve akan gözyaşlarının içi parçalayıcı manzarası karşısında feleğin bana da tattırdığı evlât acısının, dayanılmaz ateşini bağrımda tekrar duymuştum. O

*Hâdinin feryadı âfakı tuttu
Sevgili yavrusu elinden gitti
Altmışından sonra bir zehir yuttu
Zehrin acısıyla ağlayıp gezer*

derken içimin burkulduğunu, ılık bir şeyin kalbime doğru aktığını ve biraz sonra bunun boğazımı tıkadığını hissediyorum. İki sene önce kaybettığım yavrum gözümün önüne geliyor, bende de bir boşanma ihtiyacı baş gösteriyor.

Kendimi güçlkle zaptediyor nelenen gözlerimi Erciyesin karlı doru-

görürlerdi. Ozaman «Temür Ağa»nın torbası bomboş, ceplerinde on para bile bulunmazdı.

Onun kafasında «fakir ailelere, kimsesiz çocuklara yardım», tasarı halinde değildi.

Lâkin Zara'nın Temür ağası "deli" idi.

ğuna mihliyor, kırpmadan bir müddet böyle kalıyorum. Bir ara gözüm Hâdiye kayıyor; o dizlerine yuvarlanan bir kaç damlayı göstermemek için elinin tersile gözlerini silmiye çalışıyor. Masadaki diğer arkadaşlar da müteessir. O, söylemeye başlıyor:

*Anlamadım aslını
Açma hayat faslını
Görmedim şey kaybede
Yaratılan neslini.*

* *

*Bir teselsül gidiyor
O, ona devrediyor
Giden hâpı yutuyor
Göster onun kisbini.*

*Görmedim hiç iktidar
Abitte pes dikkat var
Ne emrederse Settar
Duyar kıran nefsi.*

* *

*Farkı gaflet, yakaza
Vermemiş başka bize
Olma Hâdi geveze
Gör Hakkı'nın gasbını*

"Çok doğru, çok güzel söylemişsin. Demek ki Settar böyle emretmiş, böyle olmuş,, diye sözde onu teselli etmek istiyorum. O sanki söylenenleri duymuyor. Yanındaki arkadaşım Hâdi'nin hiç de haberi olmıyan «Lavazyenin meşhur kanunu da böyle değil mi» diyorum. Arkadaşım kafası ile tasdik işareti yaparken "manzum ve mensur farkı var,, diyor.

Hâdiye dönüyor "Giden hâpı yutuyor,, mısraının pek avamfirip olduğunu, diğerlerinin güzelliğe tena-

süp teşkil etmediğini, mümkünse değiştirmesini söylüyorum.

Maksadım, aynı zamanda ölüm havasını dağıtmak onu ve kendimi bu konudan biraz olsun uzaklaştırmak - Bana sen "nasıl istersen öyle düzelt; ben dilime, öyle geldi öyle söyledim,, diyor. Değiştirme sebebi üzerinde konuşuyorum. O dalgın, gözleri bende zihni başka şeyler düşünmekle meşgul. Konuşmanın boşluğunu anlamıyor değilim. Acaba Hâdiyi açabilir, o an için olsun eleminden uzaklaştırabilir miyim? Fakat

ne mümkün!.. Bir cigara daha uzatıyorum. Başı yine önüne düştü. Sigarayı bir kaç nefeste bitiriyor. Yine ben konuşmaya başlıyorum. Başka deyişlerine geçiyorum. O, yine aldırıyor. Sözü, boynu bükük kalan torununa getiriyor. «Geçen gün diyor, torunum büyük anasına Büyük anne, Enver babam taşlı köye gitti diyorlar, hiç gelmiyecek mi? gelecek değil mi? büyük anne!.. diye sormuş.» Sözüünü tamamlayamıyor. (Vay yavrum neydi derdin?.. feryadının yürek parçalayıcılığını göz yaşları artırıyor. Bütün gayretim beyhude. Biraz önceki o hava, bütün ağırlığı ile bizim masaya yine çöktü. Gözlerini kuruladıktan sonra bana dönüyor.

*Neşelerim bozuldu
Giğerlerim üzüldü
Parlak gözüm süzüldü
Yavrumun ateşinden*

Diyor ve mücadele istiyerek sessiz ve sakin, âdeta bir gölge gibi uzaklaşıyor.

Müzik ve Tarihi Üzerinde Düşünceler

Yazan : Paul Rougnon
(La musique et son Histoire
adlı kitabın 1. ci bahsinden)

Türkçeye çeviren :
Lise Müzik Öğretmeni
Şükrü TAHİRGİL

Bir sanat üzerinde çalışmak yalnız onu meydana getiren ilmi unsurları tanımakla sona eremez. O alanda mümkün olduğu kadar tam bir kültüre sahip olmak isteyenler o sanatın tarihini de öğrenmek zorundadırlar. Müzik ; tarihi devirlerin hepsinde de candan bir ilgi ile karşılandı. Çünkü adem oğlu onda konuşma lisanının üstünde bir ifade kuvveti buluyordu.

Müzikte kazanılan ilerlemeler resim ve heykeltıraşlıktaki gibi çabuk olamadı. Bu gecikmenin sebebini belki şurada aramalıyız. Resim ve heykel tabiatla maddeten mevcut olan şeylerin kopyasını, örneğini çıkarabilmek hassasına sahiptirler. Esasında maddi bir sanat olmıyan müzik ise mahsul olarak, hissedilen ve tarafımızdan tamamiyle itibarî bir tarzda ifade edilen intibalardan başka bir şey veremez. İşte belki bu sebepten dolayıdır ki güzel sanatlar arasında müzik tam olgunluk çağına en sonra kavuşacaktır.

Müzik, en eski devirlerde başlıyarak yavaş yavaş türlü cemaatlar arasında yayıldı. Bu sanatın beşiği doğudur. Batıya yayılması için elden ele aktarılması gerektir. Doğudan İbraniler aldılar. İbranilerin müziği Mısıra taşındı. Mısırlılarınki Greklere sonra Romalılara geçti. Bu kavmlerden her biri müziğe kendilerine

göre birer şekil vermişler ve daha ileriye birer adım attırmışlardır.

Hristiyanlık ise ta ilk başlangıçlarında ibadetleri içine müziği de almıştı.

Müzik Avrupaya orta çağda yayıldı. Ve orada gelişmeye başladı. Notasyon'un (seslerin yazı ile gösterilmesi), ritim'in, ölçünün kullanılması, halk şarkılarının kilise ilâhileriyle olan ülfeti ve hattâ birbirleriyle kaynaşmaları bu gelişmelere yardım etti.

Derken bir takım okullar meydana geldi, ilmi teoriler bulundu, XV. inci yüz yıla gelince ilk konturpuan denemeleri göze çarpmaya başladı. Yeni yeni müzik âletleri icat edildi. Ve eskileri de ıslah edilerek kabiliyetleri artırıldı

İlmi müziğin gelişmesi sebebiyle insan sesiyle yapılan (tegannili) müzik ve sırf âletlerle yapılan çağı müziği birbirinden ayrıldı. Bu suretle de tiyatro müziğinin doğması sağlandı.

Dini müziğin yanında ihtirash müziği de yaratacak olan yeni gelişmeler, icatçı insan dehasının hayat canlılığı verdiği yeni bir unsurun tohumunu da o tarlalara serpiyor. İlerleme ruhunu bütün ülkelere yatacak olan üstatların ekiminden sonra bereketli bir mahsul yükseliyor.

Eski insanların müzik kelimesine verdikleri anlam aynı kelimeyle son-

Devamı sayfa 32 de

Adalet ve Hukuk

Enver KIRKER
İncesu Yargıcı

Hukuk; bir toplumda kişilerin bir kasit, bir ruh hali veya bir iradenin ifadesi olarak yaptıkları hareket, olay veya işlerin haklı olanlarını haksızlarından ayırt etmeğe yarar kurullardır. burada hukuk bir kaide ve ölçü olarak tarif edilmektedir.

Düşünüş eylemi dış hareketlere bağlanmadıkça hak veya haksızlık doğmaz. Meselâ bir kişinin diğer bir kişiye hakaret etmeği veya dövmeği düşünmesi, dışdan kafada düşünülen bu kasdi sezmek imkânı olmadığı için bu eylemin karşındaki kişiye haksızlık ettiğini kabul mümkün olmadığı gibi, kasde dayanmadan bir kişinin bir kadın kişi ile karşı karşıya otururken alışkanlık ve sinir sebeble daima göz kırpması karşındakinin hakkını bozmuş sayılmaz. Ortada ruhî iradî ve kasti unsur olmadığından basit tabii veya fizyolojik bir olay olarak saymak gerekir.

Şunu hemen söyleyelimki ender olarak bir delinin bir kişinin hakkına tecavüz ederek yaralaması veya malı yağma etmesinde irade ve kasit diye ceza verilmez. Fakat delinin bu hareketi yasak eylem vasfını kayıptetmiyeceğinden daha evvel bu hareketi mani olmak hakkını verebileceği gibi olay halinde zararada ödetelebileceğinden bu misâl yukardaki tarifimizi değerinden düşürmez.

Bu açıklamalarımızı değerli bilgilerin deyimleriyle tamamlayalım:

Dante, ye göre hukuk, insanla in-

san arasında gerçek ve özel bir münasebettir ki, muhafaza edildiği takdirde cemiyeti muhafaza eder. Ve bozulduğu zaman onu da bozar.

Von Therng'e göre Hukuk, dahil den sağlam olmak ve sarsılmamak hâricte kendisini saydırmak isteyen bir devlet için hukuk işini aşlamak ve bu hissi kuvvetlendirmekten daha kıymetli bir servet olamaz.

Hazreti Muhammede göre; Bir millet ki zayıfı kuvvetlisinden hakkını alamaz; yani, bir memlekette Adalet ve Hukukda müsavat olamaz, o milletten hiç bir hayır gelmez ve çökmeğe mahkûmdur

Yukarda etraflica açıkladığımız kurallar ve deyimlerden sonra kökünü eski Türk medeniyetinden alan Roma ve İslâm hukukile ve aynı çağdaki hukukla beslenen Türk millî hukukunda inkılâpçı millî ruhumuzun ideal adalet ve hukuku kahramanca müdafaa etmek yolunda İtalya ve Fransa kadar Türkiyenin son çağlarda büyük rol oynadığını ilâve ederek Millî bir Türk adalet ve hukuk anlayışımız olabileceğini ileri sürelim.

Genel harpten sonra, vatanın kurtuluş, birleşme ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulması için tarihte eşine ras gelinmiyen harpler, devrimler yapıldı.

Çökmeğe yüz tutmuş, devlet nüfuz ve haysiyetinin yok edildiği zaman-

larda, bütün tehlikelere karşı açıkca ve yalnız olarak, göğüs gererek yaptığı İstiklâl savaşının zaferi, daha henüz elde edilememiş iken, aciz İstanbul hükûmetinin yazılı kanunlarının ve dünyanın köhneleşmiş emperyalist devletler arası menfaat ve hukukunun karşısında bir an bile şüpheyeye düşmiyerek Türk milletinin asil ruhundan ve millî ve devletler arası hukuk anlayışından işte; Millî Hâkimiyet ve dışta, Millî Misak adları altında hülâsa ettiği hukuk kural ve anlayışile yazılmamış galip devletlerin uygulanmasını istedikleri hukuk ve adalet kurallarından üstün daha yüksek ideal adalet ve hukukun uygulanmasını istedik ve bunu Lozada bütün dünyaya tanıttırdık.

İşte bu tecrübe ve misâl bize gösteriyor ki hukuk ve adalet muhtelif milletlerde başka başka anlamlarda tecelli ediyor. Ve fakat bu anlamların üstünde değişmeyen ve her memleketin ilham aldığı hukuk ve adalet kaideleri mevcuttur. Halen memleketimizde İstiklâl savaşıyla başlayan ve kanunlaşmakta devam eden hukuk ve adalet fikrimiz gelişme yolundadır.

Bu sahada kanun kurucusu B.M. Meclisi, Türk yargıcı ve devrimci vasfımızın Türk toplum hayatında yapacağı değişmelere ve göstereceği ihtiyaçlara göre Türk milleti kendi hususiyetlerini içine alan dünyasal adalet ve hukuk kurallarını yaratmakta devam edecektir.

Meselâ yürürlükte olan ve mahkemelerde uygulanmakta olan kanunlarımızın ileri vasıfları bu görüşümüze desteklemektedir. Şöyleki Türk medeni kanunun birinci maddesi hakime, kanun yapıcı imiş gibi karar vermek yetgisini tanımış bulunmakla diğer milletler hukuku karşısında Türk hukukuna üstün bir yer vermiştir,

Bu sayede, akit, mülkiyet, mesuliyet, aile anlayışı hayatın değişen şartlarına uygunlaştıran mahkemelerle

Müzik ve tarihi üzerinde düşünceler

Sayfa 30 dan devam

raları kasdedilen anlamdan çok daha genişti. Onlar müzikle yalnız seslerle heyecan verme sanatı'nı değil aynı zamanda şiiri, dansı, güzel konuşma sanatını, dil bilgisini, felsefeyi, kısacası eski romalıların ve daha sonraları lâtincenin bozulduğu devirlerde, hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında ümanite kelimesiyle anlaşılan bütün ilim ve sanatları daha doğrusu klâsik ve akademik bilgileri kasdediyorlardı. (1). Bu ilimlere XIII üncü yüz yılın ortalarına doğru " ruhban ilmi „ (klerji), yahut "Yedi hür sanat „ adı verildi. Bu yedi sanat şunlardı: Dil bilgisi, güzel söz söyleme sanatı (retorik), lehçe (diyalekt), aritmetik, astoronomi, geometri ve müzik.

Müzik, pedekojik öğretim usullerinde meydana gelen değişmelerin, çok sesli müzik yapma alanında elde edilen gelişmelerin, yeni yeni çalgı aletleri icat etmelerin ve eskilerinin de mükemmelleştirilmelerinin tabii bir neticesi olarak daha önceleri birleşmiş bulunduğu sanat ve ilimlerden yavaş yavaş ayrılmaya başladı.

İleri doğru atılan bütün bu adımlar ilk geleneklerin şeklini değiştirdi ve daha sonraları bağımsız, tamamen müzikal ve yepyeni bir sanatı doğuracak olan bir ilim'in doğmasını sağladı.

(1) — Çinliler müziğe (ilimler ilmi) diyorlardı.

verilen kararlar ve bunu teyid eden veya bizzat veren yargıtaın birleştirici kararları Türkiyede diğer devletlerin ve hukukçularının kıbda ile bakacakları adalet ve hukukun yaratılmasında büyük yardımı olacağına kani bulunmaktayız.

Gelecek sayılarda hukuk ve ahlâk adalet ve hukuk ve hukukun kaynakları hakkında açıklamalarda bulunmakla bu görüşlerimizi tamamlamaya çalışacağız.

SEN YOKSUNKİ

*Çiçek açmıyor şimdi bahçemizdeki leylâk,
Yaprakları sararıp, soluyor biteviye.
Gökler her gün kapalı, hava her zaman ıslak
Bulutlar yaş döküyor, artık sen yoksun diye..*

*Sen yoksun bahçe sessiz, kuşlar hüznün içinde
Ağaçlarda beliren tek duygu ızdıraptır.
Her gün saçını yolan Rüzgârların sesinde
Bir saniye içinde tükenen ömür vardır..*

*Sen yokken manâ var mı? yaşamak ne, vuslat ne,
Sıtmalı bağrımızda alev dudaklar hanı?
Ne mümkün, şah olsakta hayat denen bu kahbe,
Sen yokken dindirir mi bu derin ızdırabı..*

*Bir sitem yükselecek baharımdan, kışımından,
İçimden her gün bir şey kırılıp üzülecek.
Hasret, göz yaşı gibi, yorgun bakışlarımdan,
Damla damla eriyip toprağa süzülecek..*

*Yine nasıl dertliyim, hislerim mefluç gibi,
Gözlerinin rengini hatırlattı şu gonca.
Ömür nasıl bulanık, nasıl çamur değil mi?
Belki hayat çok güzel.. Fakat sen var oldukça...*

*Çiçek açmıyor şimdi bahçemizdeki leylâk
Yaprakları sararıp, soluyor biteviye.
Gökler her gün kapalı, hava her zaman ıslak
Bulutlar yaş döküyor, artık sen yoksun diye...*

Bünyan : Ekrem RÜZGÂR

Kayseri Çocuklarının Mahallî Oyunları

I

Oyunun, çocuk için ne kadar lüzumlu ve onu hayata hazırlayan

Derleyen :
Kâzım Özyadekeçi

esaslı bir ilke olduğu hakkında, eğitim ve ruhbilim kitapları uzun uzadıya bilgi verir ve bu konu üzerinde dururlar. Oyunun bir ihtiyaç olduğu ve çocuğu gerek bedenlen gerek fikren geliştirerek ona bir takım kaabiliyetler kazandırdığı muhakkak, Çocuk ister içindeki birikmiş enerjiyi sarf için, ister ihtiyaç duyduğu için, ne için olursa olsun, oyunu çok sever ve oynar. Onun için oyun ekmek ve su gibi, en tabii bir gıda ve ihtiyaçtır.

Her yaşın değişik alâkası, çocuğu içinde bulunduğu şeraite, çevreye etkilere göre, çeşitli oyunlara sevkeder. Çocuk içgüdüsünün sevkine bağlı olarak ve dış durumun kendisini saran görünüşlerine uyarak, alâkasını cevaplandırmaya çalışır. Taklitten başlayan bu işte, uyanık ana ve babalara düşen çok önemli ödevler vardır. İçten ve dıştan gelen bu akıntıya kapılan çocuğun, gerek fikir, gerek el, gerekse beden terbiyesi yönünden faydalı bir istikamete doğru ilerlemesine bilhassa dikkat ve bunun inhıraf ihtimali göstermemesine azamî itina etmelidir.

Fakat bizde maalesef çocuğunun değil oyunu ile, sıhhati ile bile alâkadar olan ana ve baba - aydın zümre müstesna

pek az; öyle ki parmakla gösterilecek kadar az.

Zira biz de çocuk, bir zevkin mahsulü, bir tesadüfün eseri olarak meydana gelir; onun terbiyesi de, oyunu da hattâ istikbali de sıhhati de tesadüfe bırakılır. Belki inanmazsınız. Elimdeki şu dolma kalem, şu yazının başlangıcında komşunun çocuğuna nusha yazmaya gitti. Bu bakımdan Kayserimizin durumu cidden, esefle üzerinde durulacak kadar önem taşır.

Çocuk, şöyle yürümeye başladı mı, ana, memedekini günüleyerek canını sıkmasın diye, başından gitsin de ne olursa olsun çocuğu hemen sokağa bırakır. Artık o çocuk ne oldu, süprüntülerde kemik arıyan köpeklerle ziyafet arttığına mı kondu, ne yapıyor... akla gelip aranmaz. Ancak, binde bir, bir ağıt filân duyarsa, "Acaba bizim oğlanı, yahut kızı, bebeler dövdü mü ola?" diye şöyle bir çıkıp bakarsa bakar, yoksa çocuk, eve gelinceye kadar aklına bile gelmez. Bu kayıtsızlık, bu ihmalkârlık cidden çok acı ve bir cemiyet ayıbıdır. Mahallelerde, kalbur-la dökmüş gibi, sahipsiz, üstleri başları perişan, kılıksız, elleri yüzleri tozlu ve sümüklü, ayakları, yazsa çıplak, kışsa nalınlı, sürü sürü çocuk görürsünüz. Bunlar, onlarla uğraşmaktan âciz ve tâciz ana ve babaların :

— Hele acık (azıcık) sokağa git bakıyım diye eline bir parça ekmek, bir parça da irişkik (sucuk) vererek azıttıkları (azatladıkları) yavrucuklardır. Kimisinin elinde irişkik, kimisinininde, üzerlerine sarımsak, çaman veya pelverde(*) sürülmüş ekmek bulunan ve bunları yerken, bir taraftan göğsüne damlıyan, ağzının kenarlarını ısırmadan kalma pekmez bulaşıkları tahrirleşmiş olan duvar diplerini dolduran bu çocuklar soğukla âdeta alay eder gibi davranırlarken bir taraftan da soluk benizli kış güneşinden istimdatta bulunuyor gibi hep bir ağızdan bağırmaya başlarlar:

Gün gel, gün gel
Al atına b n gel
Eline bir kaşık yağ al
Duvarlara süre sü.e gel !..

Bazan içlerinden birinin diğerine gölge ettiği de olur. O zaman cılız bir sesin:

Körgeçlik (gölgeçlik) eden uyuz olsun

Arkası başı yağır olsun (*)
Topal eşeğe binemez olsun
Topal eşek yıkılsın
B.ku boğazına dıkılsın !..

Diye sızlandığını ve bunun diğerlerine de geçerek aynı ahenkle hep bir ağızdan tekrarlandığını duyar, üşüyen ellerini koltuk altlarında ısıtmaya çalışırlarken, morlaşan yanaklarında ince boz tüylerin diken diken olduğunu; fakat onların hâlâ sokağın bu çekiciliğinden yakalarını kurtaramadıklarını, arkadaşlarından ayrılamadıklarını görürsünüz. Koltuk altlarında ısıtamayanlar bu defada ellerini hohluyarak ısıtmaya çalışırlarken ayaklar sızısını içe döker. Bu defada takunyelerin, yerinde sayma sesleri çıkardığını veya ayağın birinin, diğerinin büküm yerinde ısınmaya çalıştığını görürsünüz.

Bunların içerisinde adedi azlık ve kadro noksanlığı yüzünden ilk okula maalesef kabul edilmeyen yedi yaşında çocuklarda oldukça kabarık bir yekûn tutar. Memleket nüfusu olan 57,800 küsura nisbetle merkezdeki 10 ilkokul - ki bunun biri üç, biri de dört sınıflıdır - çok az gelmekte ve okuma çağında bulunan 15,000 den fazla çocuğun ancak yüzde 40'ı okuyabilmektedir.

Çocukların, böyle, biraz da başı boş gezmelerinde maarifin de günah hissesi mevcuttur.

Anneme, "Sokakta oynayan bebekleri mecmuaya yazıyorum" diye yazdıklarını okuyorum. Bu hali çok gördüğümün farkına vararak bana

— Herkesin mosturası dışarda görünmese olur mu? cevabını veriyor. İşte size bu zihniyetin en mânalı izahı ve felsefesi... Neyse buraya bir bal mumu yapıştırdıktan sonra asıl konumuza dönelim: Malûm memleket şeraiti altında çocukları bu şekilde sokakta oynayan Kayserimiz, bir çok noktalardan özellik arzettiği gibi, çocukların oyunları ve çeşitleri bakımından da bir özellik arzeder. Gerek kız, gerekse erkek çocuklara ait olmak üzere tespit ettiğim 50 küsur oyunlardan bir çoklarını, gezdiğim bir çok yerlerde göremedim. Taş döğüşü, çantı, kazankup, çarşıdan bir top bez aldım v.s... bunlardandır. Bunları, oynanış şekilleri ile aşağıda anlatmaya çalıştım.

Bugün, onbeş - yirmi sene önceye nisbetle, eski yaygınlığını kaybeden bu oyunların tespiti, cemiyet hayatımızı ve bunun zaman boyunca uğradığı değişikliği, Çocuk terbiye ve etkilerini, çevre ve özelliklerinin yetişmedeki rollerini v.s... tetkik edecekleri için belki faydalı olur ve bir nesil meselesi olan bunlar, zararlı veya faydalı-nasıl olursa olsun, unutulup gitmekten kurtulmuş olur.

Bu maksatla uğraşıp tespit ettiğim oyunlar, mahalli özellikleri, mümkün olduğu kadar, sayfalarında aksettirmesi biricik arzusu bulunan Erciyesin hizmetine bir ilâve olursa bundan ancak sevinç duyarız.

İstanbul ve Ankara gibi, kültür seviyesinin üstün durum arzettiği, sokak ve caddeleri çocukların oynamasına yasak edilen şehirlerimizde çocuklar için bir çok oyun ve eğlence yerleri yapılmış ve çocuklar ev mahpesinin sıkıntılı havasından kurtararak onlara daha terbiyevî ve daha faydalı oyunlar oynaması imkânı sağlanmıştır. Avrupa ve Amerikanın hemen her şehrinde bu gibi çocuk bahçeleri, hayvanat bahçeleri kum havuzları v.s.. bulunduğunu ve bütün çocukların buralarda oynadıklarını ancak kitaplardan okumaktayız. Birgün, bizim şehirlerimizin hepsinin muhtelif semtlerinde de bu kabîl eğitim bahçeleri kurulmasının geleceği zamanı özlüyoruz.

Aç Kapiyı Bezirgân Başı

Kızların oyunudur. Oğlan çocuklarıyla katışık da oynarlar. İki büyük çocuk, diğer çocuklardan gizli olarak kendilerine takma birer ad korlar. Bir yere gelip el ele tutuşarak kapı yaparlar. Diğer çocuklar da birerle kol olmuştur. Hep bir ağızdan:

— Aç kapiyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı diye özel bir beste ile söylüyerek yürümeye başlarlar. İki çocuk da:

— Kapı hakkı ne verirsin, ne verirsin? diye aynı ahenkle karşılıklıta bulunur. Bu kız çocuklar:

— Arkamdaki yadigâr olsun, yâdigâr olsun,

Diyerek yürüyüşe devam ederler.

Böyle yerlerinki ile bizim memleketimiz çocuklarının oyunları arasında başkalık ve ayrılık olacağı muhakkaktır. Bu farklardan neticeler çıkaracaklar için bu gibi oyunların tespiti hiç de fena olmaz. İşte bu düşünce ile Kayseri çocuklarını oyunlarını tespit ettik. Başlığa koyduğumuz “Kayseri çocuklarının mahalli oyunları” yazısına bakarak bunların hepsinin yalnız Kayseride oynandığına işaret etmek istediğimiz zannedilmesin. Bunlardan bir çoklarının başka şehirlerimizde de oynanmakta olduğu muhakkak. Ancak isminde ve oynanış şeklinde az çok bir fark bulunacaktır. Biz sadece bu oyunların burdaki adedini tespit ettik. Mahiyetleri ve menşeleri hakkında esasen bilgimiz olmadığı için, bir şey ilâve etmedik. Okuyucular içinde meraklı olanlar bulunur da unutulmuş yazmadığımız oyunları da bize hatırlatırsa memnun oluruz.

İki çocuğun kolları altında geçerler. Geçiş sırası en sondaki çocuğa gelince onu kollarının arasında sıkarak ve diğerlerinin duymuyacağı bir sesle hangi ismi seçtiğini sorarlar

İsimlerden birini seçen çocuk, sahibinin arkasına geçerek onun çektiğini arkasından tutar. Bu defa dizili çocuklar o taraftan aynı şekilde geçmiye devam ederler. Sonunda ortaya bir çizgi çizilerek taraflar bu çizgi üzerinde birbirleriyle çekişirler. Ayağı çizgiyi geçen, öbür tarafın malı olur. Bu çekişmeye bir kişi kalıncıya kadar devam edilir ve sondaki bir kişiye, diğerleri:

— Çürük elma, çürük elma diye bağırırlar ve oyun sona erer.

Al Çömçe Oyunu

Kızların oyunudur. İkişer ikişer kızlar, karşılıklı el ele tutuşurlar ve hep birden:

— Al çömçe ver çömçe
Sarı ineği kim sağar
Cücem sağar
Cücem beni okuttu
Keten göynek (gömlek) dokuttu

Keten göynek dizine
Süpanallah gözüne
Arpa da buğday dıkı dıkı dıkl.

Diyerek çekişir gibi yaparlar ve en son sözü üç defa tekrar ederken üç defa da kollarını havaya kaldırmış vaziyette dönerler. Oyun bu şekilde devam eder.

A Telli Turna

Kızların, gerek kendi aralarında gerekse oğlan çocuklarıyla katışık olarak oynadıkları bir oyundur. Çocuklardan biri ebe olur; diğerleri el ele tutarak bir daire çevirir ve çömelirler. Ebe ortaya geçer o da çöker. Çocuklar hep bir ağızdan, özel, bir ahenkle:

A telli durna
Yeşilli durna
Soğuk suda kanatları büzülür, büzülür
Sıcak suda kanatları açılır, açılır

Aslanım, kaplanım;

Kimi kapacaksan kap bakalım.

Diye bağırırlar. Ortalıktaki ebe söylemez yalnız el ve kol hareketleri yapar.

— Soğuk suda kanatları büzülür büzülür

derken, ebe omuzlarını bir birine çatarak oturduğu yerde büzülür.

— Sıcak suda kanatları açılır, açılır derken kollarını açarak uçuşma taklidi yapar. Diğer çocukların hepsi bütün hareketlerde ebeyi taklit eder ve ona tâbi olurlar. Ebe ayağa kalkarak dönerse çocukları da ayağa kalkar ve dönerek söylerler. Bu hareketler bir kaç defa tekrarlandıktan sonra

— Kimi kapacaksan kap bakalım denince ebe, içlerinden birini ortaya çeker ve kendisi de onun yerine geçer. Oyun bu suretle devam eder gider.

Beş Taş Oyunu

Kızların oyunudur. İki veya daha fazla çocuk oynayabilir. Her çocuğun şahsına ait beş tane yuvarlak taşı vardır.

Oyuna ilk defa kimin başlayacağını tayin şöyle olur:

İki çocuk da sağ veya sol elini ye-

re koyarak elinin üzerine aralıklı olarak taşları diğer. Taşları düşürmeye çalışarak, elini kaldırır ve taşları havaya atarak avcunda tutar. Yahutta avucuna taşları koyarak havaya doğru atar ve elinin üzerinde tutar. Sonra tekrar atar avuç-

larında tutar. En sonda kim avcunda fazla taş tutmuşsa o birinci olur ve ilk defa oyuna o başlar.

Taşlar yere saçılır. Ebe, taşın birini enek olarak ayırır. Onu havaya atıp tutarken yerden diğer taşları da toplıyacaktır. Evvelâ teker teker,

— Alırken diğerine el değmemek suretile-sonra ikisini, üçünü daha sonra dördünü birden alır. Köprü kurmaya geçilir. Taşlar yere serpildikten sonra, duruş vaziyetlerine göre en uygun yere sol elin baş, ve orta parmağı ile köprü kurulur. Ebe, taşları bu köprüden içeri, elindeki taşı atıp tutana kadar, birbirine değdirmeden, ve eli değmeden, sokacaktır. Eğer buraya kadar anlatılan esasın şeklini bozacak bir hata yapılırsa oyun ötekine geçer ve o başlar.

Falso yapan oyunu ötekine bırakır; öteki de evvelce nerede kaldı ise, oradan başlayarak oyuna devam eder.

Köprü geçirmede, eğer taşlardan biri tamamen içeri girmez de köprü-nün ağzında kalır ve öteki de bunu - bir taş atıp tutuncuya kadar - almayı aklı keser de alabilirse, oyun

Çantı Oyunu

Erkek çocukların değnek oyunudur. Şöyleki: Dört-beş çocuk taş tutuşarak içlerinden birini ebe yaparlar. Herbirinin birer sopası vardır.

Ebe, ileriye bir çizgi çizerek sopasını bir çizginin üzerine kor. Burası (kale)dir. Bu kalenin ön ilerisine, çocukların kendi sopalarını atarak kaledeki sopaya vurabilecekleri bir yere bir çizgi daha çizilir. Bu çizgi çocukların sopalarının atılacağı yeri belli eder.

ona geçer; alamazsa o taş da içeri girmiş sayılır.

Köprüyü ilk bitiren oyunu (çıkış) demektir. Taşları avcuna alarak, baştaki gibi, havaya atar ve elinin üstünde tutmaya çalışır. Tuttuklarını tekrar avcunda tutmak için havaya doğru atar; avcunda hiç taş tutamamışsa oyunun tekrar kendine geçmesini bekler. Eğer tutabilmişse, tuttuğu taşların adedi kadar, karşısındakinin cezası çok demektir.

Cezalı elini yere basar. Ebe taşı havaya atıp tutarken :

- Ebelere ekmek
- Dedelere tokmak
- Cırı cırnak
- Sabunlama, firtikleme, çimdikleme
- çimdik bas ?..

Diye söylenir ve söyleyişteki sözlerin eylemlerini yapar. Dedelere tokmak deyince yumruk vurur, cırnakta tırmalar, çimdik basta çimdikler ve bu ceza o taş düşünceye kadar tekrarlanır. Elinde kaç taş tutmuşsa, bu, o taşlarda da aynen yapılır ve oyunda bu suretle sona erer.

Ebe, kalenin başına geçer. Diğer çocuklar da ayaklarını çizgiye basar beklerler. Sıra ile herkes sopasını cirit atmadaki gibi atarak kaledeki sopaya vuracak onu çizgisinden uzağa götürüp ebeyi yeldirmeye çalışacaktır.

Evvelâ baştaki, sopasını atar. Eğer kaledeki değneği vurarak onu çizgiden uzaklaştırmışsa, ebe, değneğini yerine koymaya vakit kalmadan kendisi de koşar ve değneğini alarak

kaçar ve atış çizgisine, yerine gelir. yok eğer, ebe, daha atik davranarak sopasını kaleye koymuş ve kendisinin kaçıp yerine gelmesine mâni olmuşsa arkadaşlarının (eşlerinin) kaledeki sopayı dışarı çıkartmaları zamanını bekler ve ebenin meşguliyetinden faydalanarak kaçır. Eğer kaçarken veya sopasını almak için koşarken değnek kalede durduğu sırada ebe tarafından yalanırsa (yakalanırsa), yani ebe, elini kendisine değ-

dirirse o, ebe olur.

Ebe, bozulan veya çizgiden uzaklaşan sopasını yerine getirip sopasını almaya yikinen çocuğun arkasından koşarken o çocuk değneğini hemen üstüne basarak "Ateş," diye bağırır. O zaman ebe onu yalıyamaz.

Bu sırada diğer çocuklar sopayı kaleden uzaklaştırır, Ebe düzeltmiye koşarken o çocuk yerine kaçır ve oyun bu şekilde devam eder gider.

Çarşıdan Bir Top Bez Aldım Oyunu

Kızların oyunudur. Altı-yedi kız, önlerine küçük çocukları oturtarak veya onların yerine biner taş alarak aralıklı geniş bir daire çevirirler. Önlerindeki bu taşın veya çocuğun adı (çömlektir). Taş tutuşularak belli olan ebe, ortaya, diğer kızlar da çömleklerinin başına geçerler. Ebe, dairenin içine girer ve her çocuğun önüne varır iki elini birbirine kapamış olarak sorar.

— Ebe hamurun eşkidi mi? (ekşidi mi) kendisine bu sual sorulan istemezse

— Eşkmedi, dolanda gel der. Ebe de ötekine geçerek tekrar sorar. Nihayet içlerinden biri :

— Ekşidi der.

Bunun üzerine o kız dış daireden koşar ebe de dış daireye çıkar ve

onun aksi istikametinde koşmaya başlar. Bu sırada diğer çocuklar el çırparak hep bir ağızdan :

Çarşıdan bir top bez aldım
Değirmi, saydım gördüm yigirmi
Keloğlanın zenciri
Toptop çıkar inciri
İnneye ho
İpliğe ho
Kalefilili ho
Tarçını ho
Gümüş ayna
Gümüş kuşak
Çekil seni itin g.tü.

Diye bağışmaya başlarlar. Bu deyiş bitene kadar her iki kız koşmalarına devam eder. Çağırma bitince çömleği kim önce tutarsa öteki ebe kalır ve oyun bu şekilde devam eder gider.

Dön Kuyruğum Dön

Hem kızların kendi aralarında hem de oğlan çocuklarıyla beraber oynadıkları bir oyundur. Beş altı çocuğun içinden biri (kurt baba) olur

bir köşeye oturur. Diğerleri birbirinin arka eteğinden tutarak tek kolda dizilirler. Oyunu idare edecek birisi
Devamı Sayfa 41 de

Erciyes'i Yine Yendik...

Gertrud BREMER
Talas Amerikan Koleji Hastanesi
Lâboranı

Hayatta ileriye doğru her adım atışımızda, yeni mes'uliyetler, yeni dersler ve yeni tehlikelerle karşılaşırız.

İşte hayattaki bu ilerleyiş gibi, bir Pazar sabahı, karanlıkta bir arkadaş kafilisi, ulu Erciyes'e doğru ilerliyor... Hiç durmadan, muntazam adımlarla; karanlık ve sessizlik içinde... Koca dağın eteğinde, milliyetler, aynı gaye peşinde, tam arkadaş olmuşlar. Orada Türk, Amerikalı veya Alman tabiyetleri artık mevzu bahis değildi; orada, bir hedef uğrunda çalışan, birbirine yardım edenlerden mürekkep bir dost kafilisi vardı.

Cumartesi gününden otobüsle Tekir otele varılmıştı. Otel, modern ve sağlam bir binadır. Evvelce birbirini tanımayan dağcılar, öğleden sonraki küçük gezintide tanışmışlardı. Ağaç, hattâ bir çalı bile bulunmadığı halde, her taraf yemyeşildi. Her beş adımda bir; küçük bir su akıyor ve etrafını yeşillendiriyor. Hele o çiçekler! Suların etrafını "Unutmabeni," ve başka çiçekler çevirmişlerdi. Çayırarda sarı - kahverengi yonca çeşitleri bilhassa göze çarpıyordu. Aralarında ufak bir dağ karanfili, parlak kırmızısıyla, bir kan damlasına benziyordu. Ondaki başka ismini unuttuğum başka bir bitki,

pembe ve beyaz çiçeklerle süslediği yastıklar meydana getirmişti. Bu harikulâde çiçek ve bitkileri görünce hepimiz, onları yaratıcı düşündük.

Akşam saat sekiz buçukta yatmağa gittik; dokuzda herkes derin uykuda idi; çünkü biliyorduk ki, sabaha bol bol kuvvet toplamak gerektir. Yataklar sert ve iki katlı olmakla beraber, gayet rahat idi. Gece saat yarımında zorla uyandırıldık. Zaten herşeyimiz önceden hazır; hafif bir kahvaltı ettikten sonra yola düştük.

Tabii ki birlikte çalışmak isteyen topluluğun, disiplinli olması lâzımdır. Bunun için değerli başkanımız Bay Muharrem, bizi sıraya koyarak konuşmamızı menetti. Simsiyah karanlıkta, mütemadiyen siyah dağlara doğru tırmanıyorduk. Ayağımızın nereye bastığını bile bazan zor tefrik edebiliyorduk. Bu zor çıkışın en güzel mükâfatı tulûu seyredebilmektir. Arkadaşlarla yanyana avazımız çıktığı kadar "Dağ başını duman almış," marşını söyliyerek güneşin diğer yarımküreden bizimkine yavaş yavaş geçişini seyrettik.

Bu arada ufak bir imtihan geçirdik. Bir vâdiye inip çıkmak mecburiyetindeydik. Dimdik yamaçlar, fena halde gevşek bir kumla örtülü idi.

Kayseri Çocuklarının Mahalli Oyunları

(Sayfa 39 dan kalan başa geçer eline bir sopa alır ve diğer çocuklar arkasında olduğu halde sopasını yere vura vura, belini büke büke (kurtbaba)nın önüne doğru ilerlerken, diğer çocuklarla beraber hep bir ağızdan :

— Harmanda gezerim, tozarım, mademki kurt yokmuş, kurtbaba ne yapıyorsun ? diye söylenir.

Kurtbaba bir şeyle meşgul olduğunu söyler. Tekrar gelirler, tekrar sorarlar; her gelişte kurtbaba bir işle meşgul olduğunu söyler. En sonunda Kurtbaba :

— İğnemi yitirdim onu arıyorum der.

Baştaki — İğnen bende

Kurtbaba — Ver

Baştaki — Bende değil arkada. Kurtbaba arkasında kine varır :

Her adım atışımızda, bütün vücudumuz kayıyordu. Orada gördük ki kendini korkusuzca kaygın yamaca bırakanlar, yorulmadan geçtiler, fakat biraz korku gösterenler, güçlük çektiler.

Asıl çıkış şimdi başladı. Çözülüp dağılmayan bir sıra halinde, durmadan ilerliyoruz. Epeyce yorulduğumuz halde, hedefimizden ayrılmıyoruz. İnsan yorulacağını düşünmedikçe ne kadar büyük işler başarabilir. Eğitim, artık tahminen 40 - 50 derece arasındadır. Kafilenin başındaki dağcı, her atacağı adımı iyice hesaplıyor, icabında kazmasıyla buzlu kar da basamak yapıyor. Arkamıza baktıkça, bize öyle geliyor ki dünya ayağımızın tam altına serilmiştir. Her çıktığımız yüz metrede, ufukta yeni dağ silsileleri beliriyor. Dağ eteklerinde yeşil lekeler gördükçe biliriz ki orada su ve suyun sayesinde hayat vardır. Bu sıcak yaz gününde bütün

Kurtbaba — Ver

Arkasındaki — Bende değil arkadaş, diyerek herkes arkasındine atar. Sıra en sondakine gelir

Kurtbaba — Ver

Ensondaki — Bende değil ebede der

Kurtbaba bu defa baştakine gelir

Kurtbaba — İğnemi Ver

Baştaki — Vermem

Kurtbaba — Ver

Baştaki — Vermem

Kurtbaba — Öyle ise bende senin kuyruğuyum birini alır kaçırım der ve kuyruğa saldırır. Bunun üzerine eke kollarını açıp, kuyruğunu korumaya çalışırken hep bir ağızdan

— Dön kuyruğum dön, dön kuyruğum dön diye bağırışmaya ve kurtbabaya kuyruk kaptırmamaya çalışırlar. Oyun, bütün kuyruk kurtbaba tarafından kapılıp bitinceye kadar devam eder. (Sonu var)

memleket suya muhtaç görünüyordu ve su oldukça, birden bire inanılmaz şekilde bereketleniyor. Ufukta, Toros silsilesi bile, ince mavi bir duman gibi görünüyordu. Bu geniş ve güzel topraklarda acaba mes'ut insanların yanında kederliler de var mı ?

Dağın zirvesinde fazla kalamadık. Bu yüksekliğin düşük basıncı, hepimizi az çok hasta ediyordu. Bir müddet sonra, hep birlikte yine zahmetli bir inişe başladık. Bu, zannettiğimiz gibi kolay olmadı. Çünkü her tarafta büyük küçük bir sürü taş, kolayca kayıyordu. Orada iki genç dağcı subay, fevkalâde fedakârlık göstererek inişin intizamını temin ettiler.

Öğleden sonra saat beşte, Tekirdeki otele vardık ve yarım saat sonra otobüs, mes'ut, sağlam, fakat o an için yorgun dost kafilisini Kayseri'ye ulaştırdı.

Saadet Rüyası

Etem AĞLAÇ

Dağınık bulutlar, gök meleklerinin kanatlarından kopmuş birer tüy kadar güzeldi. Karanlığı mağlup eden muhteşem Ay'ın önünden geçit resmi yaparlarken ürperiyorlar ve kenarlarına gümüşten oyalar takınıyorlardı. Yıldızlar, çok bakmaktan kamaşmış gibi göz kırıyorlar ve sonra yine ciddileşiyorlar. Velhasıl gök, yüzbinlerce gözlerle dünyayı seyrediyordu.

"Ben gecenin bu muazzam ihtişamı karşısında âdeta sarhoş gibi idim." Zulmet büyük kudretin elinde ne muhteşem bir cazibe ile ulvileşiyor.. Öyle muhteşem bir ulviyet ki, madde efsaneleşiyor ve maneviyat mücerretleşiyordu.

Damarlarım kan yerine ihtirasla doluymuş gibi bütün vücudum tatlı bir titreyişle sarsılıyordu. Ayın ışığı ile boyanmış gecenin isimsiz renkli tülünden sonsuzluklara kadar uzanan atkıya bürünerek muazzam tabiat halısının üstüne uzanmıştı.

Karşımdaki güzel vadiyi meydana getiren yamaçlar, tabiata ninni çalan küçük çayın ezeli şarkısına hoparlörlük ediyordu. Ve böylece şirin ovanın füsunu biraz daha artıyordu. Bahçelerin koynunda sessizce uyan küçük köyde, gecenin ciddiyeti hakim ve çıt yoktu. Bence; bu sessizlik içinde gecenin renklerine karışan müphem arzularıma bir mahiyet verememenin acayip heyecanlarıyla

yapayalnızdım. Arzularım tamamen mevzusunuz ve fakat ruhum menşesine kadar yükselmişti.

Bu vaziyet ne kadar devam etti bilmiyorum; gök, gözlerinin hemen hepsini yummuş ve bulutlar erimşlerdi. Şafak ufukta kanamış ve Ay bundan müteessir olmuş gibi o da vâdinin omuzlarından dağların ötesine kayıyordu.

Her şey yeni bir hayata hazırlanıyordu. Hafif ve serin bir rüzgâr, görülmez ellerile ağaçların yeşil yapraklarından mahmur sesler çıkartıyor ve otlar da bu ilâhî melodiyi lirik nağmelerle tatlılaştırıyordu. Fakat ben, o muhteşem gecenin gidişinden duyduğum üzünlükten ufak bir tescilli duymamış olarak ağır ağır köye doğru ilerliyordum. Güllerin yapraklarından şebnemler, civa gibi titreyerek kayıyorlar ve goncalar utançlaç dilberler gibi, yeşil yaşmaklarını aralıyarak gülümsüyorlardı. Bilinmez bir kuvvet canlı bir şiir gibi ılık ellerile ruhumu ürpertti, şuur ve iradededen tecrit edilmiş vücudümü de o yeşil yaşmaklı dilberlerin kollarına bıraktı. Bu sırada "Hey!.. Orada kim var .." diyen bir ses beni ve her şeyi büyüledi. O hiç bir kuşun, hiç bir musiki aletinin çıkaramıyacağı bir sestti. Ve biraz sonra onun sahibi ile karşı karşıya gelince bir sıtmalı kadar titredim ve bir sar'ali gibi

sarardım.

Sabah güneşinin altın ışıklarıyla yıkadığı şeffaf omuzlarına serpilen koyu kumral saçlarıyla Venüs'ü gölgede bırakıyordu. Birer ok gibi uzun kirpiklerle çevrilmiş, tabiatın bütün renklerini toplayan harûkûlâde güzel gözlerine hançer gibi kıvranan kaşları tarif edilmez bir güzellik veriyordu. İnce burnu, en usta bir heykel traşın hiç bir zaman düşüremiyeceği kadar düzgündü. Ağzı bir bebeninki kadar küçük, mercan renkli ince dudaklarının arasında sıralanan dişleri ise fevkalâde idi.

Aşağı yukarı 15 yaşlarında olan bu Melek (Buraya niçin geldiğimi) anlamak istediği zaman müteassıp bir Japonun, İmparatoru huzurunda duyduğu saygı nev'inden bir hisle titredim. Onun ayaklarına kapanmak için içimde öyle şiddetli bir istek uyanmıştı ki... Ve Nihayet kendimde bir parça konuşma kudreti bulduğum zaman fısıldayabildim.

— Affedersiniz ...şey.... çiçekleri çok severdim de

O daha fazla beklemedi; ve bir keklik gibi sekti. Biraz sonrada gülümseyen yaşmaklı goncelerden derlenmiş bir demetle döndü. Heyhat.... Bana uzatılan çiçekler o parmakların arasında ne kadar zavallı ve değersiz kalıyorlardı. Vücudümü saran ihtirasın altında sabır ve tahammülüm eridi; Ulu tanrıdan af dileyerek her çeşit ahlâk kaidelerini kollarımın dışında bıraktım.

Ruhlarımız dudaklarımızda birleştiği zaman bütün benliğim eridi, kanatlandım. Uçtum... Ve bu esrarlı varlığı kollarımın arasında eritmek isterken, oda sanki erimek için kıvraniyor ve çırpınıyordu....

Sonra uzun kirpiklerini kaldırdı göksüme yaslandı, ve ağladı....

Romanlarda okuduğum, fakat benim hiç bir zaman görmediğim (Sevgilinin gökse yaslanıp ağlaması) zevkini tattım. Ağladı, ağladı ve sonra gene romanlarda okuduğum gibi

(çok mes'ut olduğunu) söyledi. Bende çok mes'udum...

Konuşmağı öğrendiğimden beri ilk defa ağızından çıkan o iki heceli kelimeyi, yerin ve göğün huzurunda iki damla göz yaşımı şahit ederek üç defa tekrarladım. İlâhî sevgilim, mini mini ellerini avucuma bırakarak nemli gözlerini yalvaran bakışlarla gözlerime dikti ve,

— Oh, dedi, çok bitkinim... Ve birden bire kaşlarını çatarak: Fakat siz kimsiniz ?

—
Bütün mazim gözlerimin önünden bir şerit gibi geçti. Bir iç çekişle anlatmağa başladım.

— Bu güne kadar bana kim ve ne olduğum sorulduğu zaman (yaşamak cürmünü irtikâp ettiğim için mümkün cezaların en ağırına mahkûm edilmiş bir beşer artığı) olduğumu söylüyordum. Çünkü ferd haklarından, sefalet, ızdırap ve göz yaşından başka niç bir şeye malik değildim. Ve bunun için de her zaman hayata lânet ettim. Hattâ bazan manasızlığı sade kendi hayatımda görerek, hiç olmazsa hak sahiplerinin oksijenlerini daha fazla harcamış olmamak için ölmek istedim. Fakat hiç bir zaman bunu yapamadım.... Oh... Ne kadar yanıliyordum. İşte çeyrek asırdanberi mânasız bulduğum hayatım, şu beş dakika içerisinde bütün yaratılmışların hayatlarından daha çok değer aldı. Nekadar feci ve gülünç Evet, artık yaşamalıyım. Çünkü mes'udum. Fakat rica ederim, bu zavallı çılgının saçmalarını hoş gör ! Haydi meleğim şimdi sen de bana kim olduğunu anlat?

Bu sırada nöbetçi polisi kalçama yerleştirmek için ikinci tekmesini hazırlarken yerimden fırladım. Polis homurdandı.

— Ulan uyku tulumu, daha benim kim ve ne olduğumu öğrenemedi isen al şu kovaları da yüz numaraları temizle. Kalp cenabet....

Pazarören Gençleri ve Bir Değiş

Geçen 9-X-1946 cumartesi günü Pazarören Köy Enstitüsünde, bu yıl mezun olanlara diploma verilme töreni yapıldı. Yedik içtik, müdür Şevket Gedikoğlunun bu münasetle söylediği ateşli, heyecanlı güzel nutkunu dinledik. Genç mezunların tertiple-dikleri eğlenceleri zevkle seyrettik. Köyün bağrında yetişerek köye doğru, ellerinde kültür meş'aleleriyle koşan bu yağız çehreli, dik bakışlı, gür sesli toprak elbiseli delikanlılar bize kendi yazdıkları deyişlerden de

okudular. Bunların içinde hakikaten öz duygunun, samimî ifadelerini kalıplaştıranlar çoktu. Hepsini hoş şumuza giderek dinledik, Bize o gün hoş vakit geçirttiler. Bu deyişlerden birini orda isteterek Erciyes'e koymak için aldım. Abdullah İbiş imzasını taşıyan bu koşmayı okuyucularımızın da beğeneceğini umuyoruz. Genç mezunlara faydalı birer eleman olarak yeni görevlerinde başarılar dileriz.

ERCİYES

Gideriz

Viran yerleri mamur yapmaya
Cahil kafalara bilgi sakmaya
Tarlayı sürmiye, tohum ekmiye
Dayanmaz zorluklar, dönmez gideriz,

Hasretim köylere yetişse elim
Bükükse o zaman doğrulur belim
Önümüze çıksa birşey "engelim,"
Dese dinlemez aşar gideriz.

Köye varmak için atıyoruz can
Damardan akacak, neredeyse, kan
İçimizden dağan canlı heyecan
Durdukça artıyor dinmez gideriz.

Büyüktür bu dâva, çetin, çok yaman
Şakaya hiç gelmez yararız heman
Akınlar devamlı olduğu zaman
Ümitler canlanıp sönmez gideriz.

Dost ile dostuz biz, bilmeyiz kini
Hep bilgiler yeni, kafalar yeni
Burda geçen öğrencilik zevkini
Bir türlü unutmaz, kanmaz gireriz.

Abdullah İBİŞ

Düz Halin Suyu mu Çıktı ?

Yazan : Ferdi FAHİR

Başka insan toplumlarınınkini bil-mem ama bizimkinin en başta gelen sosyal dertlerinden birisi muhakkak ki kaynana-gelin davâsıdır. Devası bulunmayan dertlerden birisi kösenin sakalı ise, bence ikincisi de bu " ge-çim ! ", meselesidir.

"Herkes sakalından bir tel verse köseye sakal olur!," sözünün nedere-ceye kadar doğru olduğunu hiç düşünmedim fakat; herkes kaynanaya hak, geline öğüt verse bu işin dü-zelmiyeceğine inananlardanım.

Halkın :

Kaynana yılan
Her sözü yalan
Gelin bir çiçek,
Her sözü gerçek !..

diye türküsüne alarak tekrarladığı deyişe bakılarak hüküm verilecek olursa, kaynanayı kabahatli saymak geline de toz kondurmamak lâzım gelirse de bu işte okta da yayda da kabahat olduğu muhakkak. Fıkra-yı belki bilirsiniz :

Vaktile, hergün bir ağız tatsızlığı çıkarıp gelinden oğluna dert yanan ve sabahlara kadar da seccade başın-dan kalkmıyarak (hu!) çeken bir kaynana varmış.

Yine bir hiç yüzünden birgün ye-meğin ağzı kapalı kalmış. O günün gece yarısı oğlu uyanmış ki anası yukarı odanın penceresi önünde yi-ne (hu!) çekiyor. Kadın vecd ve istiğraka (!) o kadar dalmış ki

oğlunun kapının yanına sokul-duğunun bile farkında olmamış. Anasının cuş-u huruş içinde, saat rakkası gibi sallandığını gören oğlu:

— Postunu al da uç, postunu al da uç diye seslenir. Bunu o anda atıftan gelen bir nida zanneden ka-dın, postuyla beraber pencereden aşağıya ; oradan da tahtalı köye gider...

Evlenipte ağız tatsızlığı ile malûl olanlarla, anasının sağlığında evle-nemiyenlere bir (çare-i halâs) diye fıkrayı aktardığını sakın zannedipte bana çıkışmayın. Böyle birşeyi ak-lıma bile getirmedim. Zira bugün ne kendinden geçecek kadar zikre düş-kün kaynanalar ve ne de anasına bu muameleyi reva görececek kadar düşük evlâtlar yoktur. Onun için yazımdan hususî bir maksat çıkar-mıya çalışacaklar, beyhude kafa yormuş, zaman israf etmiş olurlar.

Bir de bu halin kaynana - damat şekli var ki karikatürlerde, sopayla tozunu çırttığı haliya, daha kuvvêtlî vurayım diye, kaynanasının resmini ilîştiren damatların yaptıklarına ba-kılacak olursa bu geçimsizliğin de ötekinden pek kalır yeri olmasa ge-rek. Bana " hangisi daha ehven-i şerdir, hangisini tercih edersin ? ", deseler, devenin maruf cevabını bi-raz değiştirerek :

— Düz halin suyu mu çıktı ? de-rim.

Pamukluların Beyazlatılması

Mübeccel GÖKHAN
Bez Fabr. Kimyane Baş Laboranı

Sanayide kullanılan elyaf, çıkışlarına göre aşağıdaki şekilde dörde bölünmüştür:

- 1- Bitkisel elyaf,
- 2- Hayvansal „
- 3- Mineral „
- 4- Sun'i „

1- Bitkisel elyaf:

Bitkisel elyaf, bitki kabuklarından ve yapraklarından elde edilen elyaf-
tır. Meselâ: Pamuk, bitkisinin koza-
larından yani tohumlarından elde e-
dilir. Bu da tertip itibarile saf selü-
lozdan ibarettir.

Bitki kabuklarından çıkarılan ise:
Keten, kenevir, kenaf, rami yahut-
ta cin ısırganıdır.

Yapraklarından elde edilenler:
Manilladır.

Bitkisel elyaf, aşağıdaki karakteris-
tik vasıflarile hayvansal elyaftan ay-
rılır:

a- Bitkisel elyaf, çabuk yanar ve
yanmış kâğıt kokusu çıkarır.

b- Alkalilerden sıcakta bile müte-
essir olmayıp, mineral asitler terkibi-
ni bozarlar.

A- PAMUK

Dokumacılık sanayiinde kullanılan
pamuk, pamuk bitkisinin kozaların-
dan elde edilir. Başlıca Amerikada
(Birleşik Amerikada, Antillerde, Bre-
zilyada, Peruda, Uruguvayda), Afri-
kada (Mısır, Tunus, Kongoda), As-
yada (Hindistan, Çin, Japonya, İran-
da), Avrupada (İspanya, İtalya, Yu-

nanistanda) yetişmektedir. Memleke-
timizde de Adana ve İzmir bölgele-
rinde önemli miktarda çıkarılmaktadır.

Amerika pamuklarının bir kısmı
4-5 metreye kadar yükselebilir.

Elyaf uzunluğu 24 mm. kadardır.

Fiziksel hassaları itibarile ticarete
bir çok cinslerde bulunur. Buna gö-
re parlator yedi cins pamuk ayırmış-
tır.

- 1- Kuzey Amerika Pamuğu
- 2- Güney „ „
- 2- Orta Hindistan „ „
- 4- Doğu „ „
- 5- Levent pamuğu
- 6- Afrika „ „
- 7- Avrupa „ „

Ticarete bu pamuklar balyalar
halinde satılır.

Pamuk elyafının uzunluğu: 30-60mm.

Kalınlıkları: 1/40-1/75mm. arasın-
da olup, %8-20 su kapar.

Pamuk, terkip itibarile selülozdan
ibaret olup %83-92 dir. Diğer kısım-
ları pektin, su, yağ, mum ve boya-
dır. Tabii boyası beyazlatmada kay-
bolur.

Isının pamuğa tesiri:

Pamuk, 115-120 C ye kadar ısı-
tılırsa sararır 180 C de esmerleşir,
karbonize olur.

Suyun tesiri:

Sıcak ve soğuk su, pamuğa tesir
etmez. 3,5-4 Kgr. basınç altında su
buharı elyafı zayıflatır.

İnorganik Asitlerin tesiri:

%10-25 lik asitler, soğukta tesir
yapmazlar. Sıcakta selüloz, hidro-se-
lülöz, haline geçer.

Yarı yarıya sulandırılmış klörür
asidi, ısıtılmış pamuğu luzuci bir
hale sokar. Bu hassadan faydalana-
rak kâğıt yapılır.

Nitrat asidi ile uzun müddet mua-
mele edilen pamuktan, (barut pamu-
ğu) elde edilir. Bu da "Dumansız
barut,, yapılmasında kullanılır.

Bazların tesiri:

Zayıf bazlar, havalı yerde pamuğa
tesir ederek oksi-selüloz vucüde ge-
tirirler. Bu ameliyede elyafta önem-
li bir kısalma olur. Su ile yıkandığı
zaman parlaklık kaybolmaz. Bu has-
saya merserizasyon denir.

Oksitliyenlerin tesiri:

Potasyum ve sodyum hipoklorit, klor
ozon ilâ... maddeler pamuğun rengi-
ni giderirler. Bu hassadan faydala-
narak beyazlatma yapılır.

Tuzların tesiri:

Bazik tuzlarla, mineral hidroksitle-
ri emerek parçalanırlar. Bu da ger
ameliyesinin esasını teşkil eder.

Yoğun ve yeni hazırlanmış amon-
yaklı bakır katyonu pamuğa tama-
men eritir. Bu eridikten asit ve tuz-
ların yeniden ayrılması ile Pauly
sun'i ipek elde etmiştir.

Pamuklu Dokumanın Beyazlatılması

Beyazlatmada esas; elyafın renkli
maddelerini izale etmektir. Aynı za-
manda gerek bu ameliyede gerekse
buna bağlı olan ihzar ameliyeleri
sayesinde kumaşın yumşaklığı par-
laklığı, düzgün boya içme kabiliyeti

artırılmış olur. Elyaf serbest halde
olduğu gibi, iplik ve kumaş halinde
de beyazlatılır.

Çok eski zamanlarda beyazlatma
keyfiyeti insanlar tarafından tatbik
edilirdi. Bitkisel Elyaftan yapılan do-
kuma, odun külü ile kaynatılır, yı-
kanır. Yayık suyu ile tadil edilir ve
yıkayıp çimen üzerine serilirdi. Mal,
beyazlanıncaya kadar bu ameliye
tekrarlanırdı.

1774 de Schelle kloru, 1784-1790
da Berthollet kireç kaymağını bul-
duktan sonra beyazlatma seri bir
şekilde yapılmıştı, Soda, sud kostik
klörür asidi gibi maddelerin kulla-
nılması sayesinde aylarca devam e-
den bu ameliye, bugün 24 saate in-
dirilmiştir.

Şimdi pamuk beyazlatma usulleri-
nin bir kaçından bahsedeceğim:

1- Oksijenli su ile

Beyazlatma:

Oksijenli su ile beyazlatmada eriy-
liğin kaleviyeti sud kostik ile temin
edilir.

Umumiyetle 1-2 hacim oksijenli
su ihtiva eden banyolar kullanılır.
Banyoya sud kostikten başka sod-
yum silikatta ilâve edilmelidir.

1. inci banyo: Litresinde 2-3 gr.
faal klor ihtiva eden banyoya be-
yazlatılacak mal konur. Klorlanır ve
yıkılır.

II. inci banyo: Litrede %30 luk
H2O2 den 5 ccm. ve 0,5gr. Cylozan
MO ihtiva eden banyodan kumaş ge-
çirilir. 60-60 derecede 3-4 saat bira-
kılır sıcak su ile bolca yıkanır.

2 Soğukta beyazlatma:

Kumaş veya ipliği pişirmeden be-
yazlatmaktır. Aynı zamanda mal, a-
ğırlığındae çok az kaybeder. Bu da

%8,5 geçmez. Sonradan sararmak tehlikesi de yoktur.

Litresinde 2gr. Türk kırmızısı yağı veya lgepor T bulunan banyoda mal bir kaç saat bırakılır ve yıkanır.

Litrede 2gr. klörür asidini (tuz ruhunu) ihtiva eden banyoda asitlenir, Yıkanır. Yine litrede 9,6-0,8 gr, faal klörü bulunan kireç kaymağı veya lavel suyu ile klorlanır. Yıkanır, asitlenerek klor gidermesi yapılır. Bundan sonra da bol su ile yıkanır.

3- Sodyum peroksit ile

beyazlatma:

Mal, evvela soğukta klor ile muamele edilir. Yıkanır ve litresinde 2-3 gr. sodyum peroksit bulunan banyoda 66 Be. lik sülfad asidinden (zaç yağından) 100 litrelik bir banyoya 1Kg. konur. Ve oksijenin tahallül etmemesi içinde banyo teamülü hafif alkali oluncaya kadar sodyum silikat konur. Buun miktarı içerisine konan sodyum peroksidin üç misli ve meselâ 6-9 gr. dir. Banyo 50-60 dereceye kadar ısıtılır. Mal banyoya konur. 1-2 saat bu banyoda bırakılır. Bol su ile yıkanır.

Bu iş için tahta tekneler, nikel veya kalay, beton veya porselen havuzlar kullanılır.

4- Amerikan usulü

Mal evvelâ hipoklorit ile muamele edilir. Klörür asidi ile asitlenir ve yıkanır. %0,4 NaOH-1,4% sodyum silikat, %0,3 oksijenli su ihtiva eden bir banyoda bir müddet bırakılır. Ve kaynatılır. Arzu edilen beyazlık temin edilinceye kadar ameliyeye devam edilir.

Bu usulde oksijenli suyun oksidantlık kudretinden istifa edilmektedir.

Gelecekte Erciyes ve Kayseri

(Sayfa 16 dan devam)

di eşsizliğine; iş isten geçmiş kocalığına belki ilk defa yanacak, ve mutlaka ıstırapın acı lezzetile ilk defa kıvrınacaktır.

(Güzel), (melek) kızlarını yüksek mühendisten, mütehassıs doktordan gayrisine vermek için ayak direyen günün müşkülpesent anaları, şartlarını biraz daha ağırlaştıracaklar; iyi kayak yapmıyan (Yüksekçe), cana can katan (Mütehassıs) da itibar etmiyeceklerdir. .

Yüzyılların ötesinde Altaylı bahadırlar, yazları akından akına at çatlatırlar; uzun kış günlerinde uzak mesafeleri birbirine kayakla ularlardı. Gelecekte, Kayseri,nin Tekir yaylâsında tertiplenecek Uluslararası kayak yarışları, Türk çocuklarını: (Erciyes Kartalları) diye, ünlendirecek; ay yıldızlı albayrak, Erciyes doruğunda yenilmez, erişilmez kartallarımızın şerefine, ebediyen dalgalanacaktır.

İmtiyaz Sahibi

Raşit Bener

Yazı İşleri Müdürü

Kâzım Özyedekçi

Yıl	Eylül-Ekim	Sayı
4		44-45

Yıllığı : 180 Kuruş

6 Aylığı : 90

Değerli yazılara sayfalarımız açıktır.

Basılmıyan yazılar geri verilmez.

Basıldığı Yer

Erciyes Matbaası - Kayseri

Halkevimizin Eylül ve Ekim Aylarındaki Türlü Çalışmaları

1 — 26/9/946 tarihinde Dil Bayramı canlı bir şekilde kutlanmıştır.

2 — 13/10/1946 tarihinde Cumhuriyet başkanımız İnönü şehrimizi şerefletirmişler ve Halkevinde bir saat kadar istirahat buyurmuşlar, halk mümessilleriyle görüşmüşlerdir.

3 — Cumhuriyet bayramı her yıl olduğu gibi bu yılda kutlanmış tem-

sil ve Güzel Sanatlar komiteleri birleşik olarak temsil vermişlerdir.

4 — Sosyal yardım komitesi bu iki ay içinde 5 fakir yurtdaşa 150 lira para yardımı yapmış ayrıca da Ticaret Lisesi fakir öğrencilerine kitap ve okul levazımı almak üzere 40 lira yardımda bulunmuştur.

Erciyes'in Okuyuculara Cevapları

yanlışlıkla mükerreren abone kaydolanızdan doğan durumun aboneyi başka arkadaşlara devretmek suretile düzeldiğini bildiren Hasan Donla beraber yazdığımız mektubunuzu aldık. Teşekkür ederiz. Kemer köyüne ait olan yazınızı - herhalde - önümüzdeki sayıya koymaya çalışacağız. Bu şekildeki köy tetkiki yazılarınızı - bilhassa o yerin özelliklerini tam manâsile aksettirecek şekil ve olgunlukta - bekleriz. İlginize ayrıca teşekkür ederiz.

B. A. Rıza Ergüven

Kılıçdede mah. Zorba sokak
No. 10 Ev

Samsun

Mektubunuzla birlikte göndermiş olduğunuz üç şiirinizi aldık. Bunlardan " Kayseri Kalesi için " olanı bu sayıya konmuştur. Duyuşlarınızı ifadede dile hâkim olduğunuz görülmektedir. Daha içli ve güzel yazılarınızı bekler, hakkımızdaki duygalarınıza teşekkür ederiz.

B. Osman Kemal Togan
Lise 4 B Kayseri

Teşekkür mektubunuzu ve içine koyduğunuz bir kıt'alık " Zaman " şiirinizi aldık O, bu sayıya yer olmadığı için konamadı. Gelecek sayıya konmasına çalışılacaktır. Yeni duyuşlarınızı bekleriz.

B. Bahri Ulaş
Sarıcalı Mh. Müftüoğlu sok.
No. 16

Çarşamba
Samsun

Gönderdiğiniz " Atamın sekizinci yılında " ve " Uykusuzluk " başlıklı iki şiirinizi aldık. İkincisi, bazı buluşlarınız bakımından, birinciye nazaran daha güzel olmakla beraber, içinde güzel düşmüş bir mısraı yalnız bırakmamak için uydurulmuş satırlarda yok değil. Sonra kafiyeler yanlış "Buselerini," ile "gözlerini," "yarısına," "ardına," ve "açarken," ile "yatarken," gibi. Daha " mukayyet hafiyeli " ve daha içli güzel duyuşlarınızı bekleriz.

ERCIYES

Halkevleri Dergileri

HALKEVLERİNİN ADI	DERGİNİN ADI	KAÇ GÜNDE BİR ÇIKTIĞI
Adana	Görüşler	Aylık
Afyon	Taşpınar	"
Amasya	Yeşilirmak	"
Antalya	Türk Akdeniz	İki aylık
Artvin	Çoruh	"
Bafra	Altınyaprak	Aylık
Balıkesir	Kaynak	"
Bursa	Uludağ	Üç aylık
Burdur	Ülker	Aylık
Denizli	İnanç	"
Diyarbakır	Karacadağ	"
Elâzığ	Altan	"
Eskişehir	Halkevi	"
Giresun	Aksu	"
Isparta	Ün	15 günlük
İzmir	Fikirler	Aylık
İstanbul Eminönü	Yeni Türk	"
" "	Halk Bilgisi Haberi	İki aylık
İstanbul Halkevleri	İstanbul	15 günlük
Kayseri	Erciyes	Aylık
Kars	Doğuş	"
Konya	Konya	"
Manisa	Gediz	"
Mersin	İçel	"
Merzifon	Taşan	"
Milâs	Yeni Milâs	"
Muğla	Muğla	"
Niğde	Akpınar	"
Niksar	Ülker	"
Samsun	19 Mayıs	"
Sinop	Dıranaz	"
Sivas	Yaylâ	"
Trabzon	İnan	"
Yozgat	Bozok	15 günlük
Zonguldak	Karaelmas	Üç aylık

Fiatı 25 Krş